



Crna Gora

**ZAŠTITNIK LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE**



**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE
ZA 2019. GODINU**

Podgorica, decembar, 2020. godine

SADRŽAJ

I UVOD	4
II USLOVI ZA RAD NPM-a	4
III METODOLOGIJA RADA	5
IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI	6
4.1 POLICIJSKE PROSTORIJE ZA ZADRŽAVANJE	7
4.1.1. Odjeljenje bezbjednosti Danilovgrad	7
4.1.2. Centar bezbjednosti Bijelo Polje	8
4.1.3. Centar bezbjednosti Berane	9
4.1.4. Centar bezbjednosti Podgorica	10
4.1.5. Stanica policije Plužine	11
4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Ulcinj	12
4.1.7. Centar bezbjednosti Bar	13
4.1.8. Centar bezbjednosti Pljevlja	14
4.1.9. Centar bezbjednosti Budva	15
4.1.10. Odjeljenje bezbjednosti Tivat	16
4.1.11. Odjeljenje bezbjednosti Žabljak	17
4.1.12. Generalna zapažanja u odnosu na rad policije	18
4.2. UPRAVA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA – zatvori	19
4.2.1. Zatvor za kratke kazne u Podgorici	19
4.2.2. Kazneno popravni dom Podgorica i zdravstvena služba UIKS-a	21
4.2.3. Zatvor u Bijelom Polju	22
4.2.4. Generalna zapažanja u odnosu na zatvorski sistem	23
4.3 JAVNE ZDRAVSTVENE USTANOVE – psihijatrijska odjeljenja	24
4.3.1. Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice u Bijelom Polju	24
4.3.2. Odsjek za psihijatriju Opšte bolnice u Nikšiću	25
4.3.3. Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota	26
4.3.4. Generalna zapažanja u odnosu na tretman psihijatrijskih pacijenata	26
4.4 USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE	27
4.4.1. JU Centar „Ljubović“	27
4.4.2. JU Zavod „Komanski most“	28
4.5 MIGRANTI	30
4.5.1. Postupanje prema migrantima u Crnoj Gori	30
4.5.2. Readmisija	30
4.5.3. Prinudna udaljenja stranaca	31
V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a	32

5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture	32
5.2. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima	33
VI PREDSTAVLJANJE RADA NPM-a	40
VII ISTRAŽIVANJE NPM-a.....	41

I UVOD

Zaštitnik¹ ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa Ustavom Crne Gore i Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore², vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM,) u cilju prevencije mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja lica lišenih slobode, u skladu sa Zakonom i Opcionim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. NPM preduzima mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sprovođenjem redovnih, vanrednih i kontrolnih obilazaka mjesta u kojima se nalaze ili se mogu naći lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje odlukom suda ili drugog državnog organa.

U 2019. godini ukupno je realizovano 26 obilazaka. Naznačeni obilasci su bili predviđeni Planom obilazaka koji usvaja Zaštitnik na početku izvještajne godine. Zavisno od situacije i nepredviđenih okolnosti korekcije Plana se vrše na osnovu potreba posla i raspoloživosti izvršilaca koji su angažovani na poslovima prevencije. Zaštitnik je realizovao jedan broj vanrednih obilazaka kao što su posjete Prihvatilištu za strance, Centru za prihvrat i alternativnim smještajima za migrante na lokacijama u Podgorici. Ove obilasci realizovani su za potrebe izrade Izvještaja o postupanju prema migrantima u Crnoj Gori. Vanredni obilazak Zaštitnik je obavio i u Kazneno popravnom domu Podgorica, kako bi sačinio procjenu ispunjenosti datih preporuka u odnosu na penološki tretman zatvorenika i njihovu zdravstvenu zaštitu.

Takođe, NPM je u januaru 2019. godine pratio operaciju readmisije - povratka crnogorskih državljana koji su neregularno boravili na teritoriji SR Njemačke. Readmisija je obavljena dana 29.01.2019. godine u organizaciji FRONTEX-a (Evropske granične i obalske agencije) uz saradnju sa Upravom policije Crne Gore, odnosno nadležnom jedinicom policije.

NPM je ostvario dobru saradnju sa službenim licima u organima i ustanovama prilikom svih obilazaka, članovi NPM-a imali su neograničen pristup svim službenim prostorijama, dokumentaciji kao i mogućnost povjerljivog razgovora sa licima lišenim slobode, zadržanim i pritvorenim licima, licima na izdržavanju kazne zatvora i pacijentima na psihijatrijskim odjeljenjima.

II USLOVI ZA RAD NPM-a

U toku 2019. godine došlo je do privremenih promjena u administrativnoj strukturi Grupe poslova u kojoj se organizuju i vrše poslovi NPM-a unutar institucije Zaštitnika, a zbog roditeljskog odsustva savjetnice Zaštitnika u ovoj oblasti. Drugo savjetničko mjesto bilo je popunjeno, a tokom ovog izvještajnog perioda u ovu Grupu poslova privremeno je raspoređen samostalni savjetnik iz grupe poslova javne uprave. Po potrebi i zavisno od raspoloživog broja izvršilaca u ovu strukturu se uključuju i drugi službenici, koji su najmanje u zvanju savjetnika Zaštitnika shodno uslovima koje treba da ispunjavaju.

¹ Svi izrazi koji se u ovom Izvještaju koriste u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

² Službeni list Crne Gore", br. 042/11 od 15.08.2011, 032/14 od 30.07.2014, 021/17 od 31.03.2017)

Shodno metodologiji rada, koja je za potrebe Institucije sačinjena u januaru 2015. godine u okviru SOCCER projekta³, tokom izvještajnog perioda poslovima NPM na nivou institucije rukovodio je Zaštitnik Šučko Baković, dok je grupom poslova koja, pored ostalog, obuhvata NPM i zaštitu od torture rukovodila Zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović. Stručne poslove su vršili savjetnici Zaštitnika, prema unutrašnjem rasporedu.

Shodno ovlaštenju sadržanom u članu 25 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, radi vršenja određenih poslova za koje su bila neophodna posebna specijalistička znanja, tokom izvještajnog perioda bili su angažovani članovi Radnog tijela iz različitih oblasti: psihijatrija, sudska medicina, sociologija i andragogija, čime je zadovoljen princip multidisciplinarnosti tokom obilazaka i izrade izvještaja. Tokom navedenih aktivnosti, vođeno je računa i o ravnopravnom tretmanu angažovanih lica u poslovima NPM-a u odnosu na pripadnost polu.

NPM-u su bili obezbijeđeni osnovni tehnički uslovi za realizaciju aktivnosti zasnovanih na prethodno utvrđenom Godišnjem planu.

III METODOLOGIJA RADA

Prema naprijed navedenoj Metodologiji koja predviđa redovne, kontrolne i vanredne obilaske, NPM je i u 2019. godini sprovodio svoju preventivnu funkciju kroz obilaske policijskih prostorija za zadržavanje, zatvora, psihijatrijskih odjeljenja i drugih mjesta gdje se nalaze ili mogu naći lica lišena slobode, odnosno zadržana lica i lica kojima je ograničeno kretanje. Obavljajući naznačene obilaske, Zaštitnik je koristio mogućnost nenajavljenih, kao i najavljenih - preventivnih obilazaka organa, ustanova i organizacija, čime je vršena redovna provjera stanja u cilju poboljšanja sistema zaštite od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja. Na taj način utvrđivano je i analizirano zatečeno stanje i date preporuke u cilju unaprijeđenja sveukupnih uslova u institucijama i postupanja nadležnih prema ovim licima.

NPM je realizovao aktivnosti na osnovu Godišnjeg plana rada, koji je pripremljen nakon konsultativnog sastanka sa NVO koje se bave pravima lica lišenih slobode i zadržanih lica, te pravima psihijatrijskih pacijenata i pravima drugih lica kojima je ograničeno kretanje. Sastanak je održan 23. decembra 2018. godine u prostorijama Zaštitnika.

Svaki obilazak je realizovan primjenjujući model podijeljenih uloga. Shodno Metodologiji i dobro ustanovljenoj praksi, obilasci su se sastojali od pripreme faze, tokom koje je pripremljena potrebna dokumentacija, a angažovani izvršioi NPM-a upoznati sa konkretnim zadacima. Takođe, svaki obilazak je realizovan kroz 6 (šest) faza koji se sastoje od uvodnih razgovora sa starješinom ustanove, obilaska ustanove, razgovora sa pritvorenim licima, pacijentima ili korisnicima, razgovora sa zaposlenima, uvida u dokumentaciju i završnog razgovora sa starješinom ustanove.

Tokom obavljanja razgovora dodatno je ukazano na obavezu nulte tolerancije kada je u pitanju bilo koji vid mučenja, kažnjavanja ili ponižavajućeg postupanja prema licima koja su zatečena kao zadržana, lica lišena slobode ili ona čije kretanje je bilo ograničeno po nekom od osnova iz nadležnosti NPM-a. Na taj način su se obezbijedile potrebne informacije u cilju kvalitetnog obavljanja posla NPM-a.

³ Projekat Podrška Kancelariji Ombudsmana i Ustavnom sudu Crne Gore u primjeni evropskih standarda za ljudska prava, Savjet Evrope, januar 2015. godine.

Nakon obavljenog obilaska, starješini organa, ustanove ili institucije, odnosno odgovornom licu u tom subjektu, u završnom razgovoru se ukazivalo na uočene nepravilnosti koje je neophodno otkloniti bez odlaganja. Takođe, posebno je skrenuta pažnja da sva lica koja su razgovarala sa članovima tima NPM-a, što se odnosi i na službena lica, ne smiju zbog toga snositi bilo kakve posledice, bez obzira jesu li dali tačne ili netačne informacije. Ovo sa razloga apsolutne zabrane bilo kakvog oblika kažnjavanja zbog saradnje sa NPM-om.

Neposredno nakon obilaska, a radi bolje razmjene pojedinačnih iskustava, poređenja dobijenih objašnjenja, zauzimanja stavova i definisanja potencijalno različitih mišljenja i precizne izrade izvještaja, održavan je poseban završni sastanak.

Na osnovu detaljne obrade pribavljenih informacija i podataka, analizom zatečenog stanja i poređenjem sa prethodno utvrđenim činjenicama i datim preporukama u konkretnoj ustanovi, sačinjavani su pojedinačni izvještaji o stanju sistema zaštite od torture i stepenu ispunjenosti ranije datih preporuka. Nacrt izvještaja dostavljan je subjektu sa zahtjevom da se izjasni o nalazima i preporukama NPM-a. Nakon toga ustanovi ili instituciji, a po potrebi i nadležnom državnom organu, dostavljan je konačni izvještaj, koji se nakon toga objavljuje na web stranici institucije Zaštitnika i podstranici NPM, zajedno sa odgovorom ustanove u kojoj je obavljen monitoring.

IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI

U 2019. godini obavljeno je 26 obilazaka – redovnih (planiranih), vanrednih i kontrolnih. Obilasci predviđeni Planom za 2019. godinu realizovani su u : JU Centar Ljubović, OB Danilovgrad, Zatvor za kratke kazne u Podgorici, CB Bijelo Polje, Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice Bijelo Polje, CB Berane, Stanica policije Plužine, CB Podgorica, OB Ulcinj, CB Pljevlja, CB Bar, Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti, CB Budva, OB Tivat, OB Žabljak, Odjeljenju za psihijatriju u Opštoj bolnici u Nikšiću, Zatvoru u Bijelom Polju, JU Zavod Komanski most.

Vanredni obilasci (koji nijesu utvrđeni u godišnjem Planu NPM-a) realizovani su u Priprijetilištu za strance, Centru za prihvatanje i alternativnim smještajima za migrante, kao i u Kazneno popravnom domu Podgorica.

Kontrolni obilasci obavljani su kod UIKS i Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti.

Predstavnici NPM-a su u januaru 2019. godine učestvovali u operaciji readmisije - povratka crnogorskih državljanina koji su neregularno boravili na teritoriji SR Njemačke.

Na osnovu obavljenih obilazaka i analiza zatečenog stanja u 2019. godini Zaštitnik je u okviru 21 izvještaja uputio **93 preporuke** ustanovama, institucijama i nadležnim organima.

4.1 POLICIJSKE PROSTORIJE ZA ZADRŽAVANJE

4.1.1. Odjeljenje bezbjednosti Danilovgrad

Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Danilovgrad obavljen je u februaru i martu 2019. godine. Razgovarano je na načelnikom Odjeljenja i sa policijskim službenicima koji su bili u smjeni. Realizacija planiranih aktivnosti obavljena je bez smetnji.

Osnovna zapažanja:

U pogledu materijalnih uslova konstatovano je da prostorije još uvijek ne ispunjavaju propisane minimalne standarde. Iako su nadležni OB Danilovgrad upoznali MUP i tražili sanaciju ovih prostorija i sistema za ventilaciju, to nije realizovano.

U pogledu vođenja dokumentacije NPM je ukazao na neophodnost dosljednog i preciznog vođenja evidencije.

Važan segment u prevenciji torture je sveobuhvatna pokrivenost video nadzorom cijelog prostora. U ovom odjeljenju to nije bio slučaj - dio hodnika neposredno ispred prostorija za zadržavanje nije pokriven video nadzorom.

Osnovni nedostatak koji je ustanovio Evropski komitet za prevenciju torture (CPT) u ovom odjeljenju – je da je u OB Danilovgrad nedostajalo više od polovine potpisa kojima se potvrđuje prijem informativnih listova od strane pritvorenih lica. NPM tokom obilaska u ovom izvještajnom periodu nije konstatovao ovakvu vrstu propusta. Uvidom u dosijea lica lišenih slobode (185 lica) i zadržanih lica (17 lica) za 2018. godinu zapaženo je da je dokumentacija vođena uredno i da su postojali potpisi lica lišenih slobode i zadržanih na OBR-1 obrascu kao i na Informativnim listovima, osim u slučajevima kada je neko lice odbilo da se potpiše, a radi se o svega par takvih primjera.

Posebna Evidencija o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana, a koja shodno Zakonu mogu biti zadržana najduže do 6 sati, u ovom odjeljenju se ne vodi, a u vezi sa čim je već ukazano na obavezu dosljednog i preciznog vođenja takve dokumentacije.

Obilaskom OB Danilovgrad utvrđeno da je ispoštovana ranija preporuka Zaštitnika kao NPM:

- Da se privremeno oduzete stvari i predmeti čuvaju u odgovarajućoj kasi ili sefu

Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke OB Danilovgrad:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se pokrije video nadzorom hodnik ispred prostorija za zadržavanje;
- da se obezbijedi jasna rezolucija video nadzora na monitoru u dežurnoj službi.

Upravi policije:

- da se oštećeni zidovi u prostorijama za zadržavanje saniraju i okreće;
- da se obezbijedi funkcionisanje sistema za ventilaciju;
- da se vodi pisana evidencija u centrima i odjeljenjima bezbjednosti o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana, a koja mogu biti zadržana najduže do 6 sati.

Izveštaj o obilasku se nalazi na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link: http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/13/izvje--taj-o-obilasku-ob-danilovgrad.pdf.

4.1.2. Centar bezbjednosti Bijelo Polje

Nenajavljeni noćni obilazak Centra bezbjednosti Bijelo Polje NPM je realizovao u aprilu 2019. godine. Tokom ovog obilaska u prostorijama za zadržavanje zatečena su lica lišena slobode.

Osnovna zapažanja:

Materijalni uslovi za rad u ovom CB-u ne ispunjavaju minimalne standarde jer se radi o staroj zgradi u kojoj je dotrajavao inventar i koja nema obezbijeđeno adekvatno grijanje.

Nedostatak kadra je još jedan od problema sa kojim se suočavaju, jer dio službenika CB Bijelo Polje (bar njih deset) se angažuju i na poslovima obezbjeđenja Višeg suda u Bijelom Polju.

Materijalni uslovi za boravak lica lišenih slobode u prostorijama za zadržavanje ne ispunjavaju propisane minimalne standarde (vlaga, vještačko i prirodno osvijetljenje, ustajao vazduh, cjelokupni mobilijar...).

Na osnovu zatečenog stanja, Zaštitnik kao NPM smatra da bi Uprava policije u narednom periodu trebala razmotriti izmještanje prostorija za zadržavanje iz podrumskog dijela i obezbjeđivanje novih prostorija koje bi zadovoljavale potrebne standarde.

I u pogledu video nadzora NPM je ukazao na nedostatke - dio hodnika u podrumskom dijelu u blizini prostorija za zadržavanje (kroz koji ne prolaze zadržana lica prilikom sprovođenja u prostorije za zadržavanje, ali prolaze neposredno pored njega) nije pokriven video nadzorom niti je osvijetljen, te može biti zloupotrijebljen.

U ovom Centru, posebna Evidencija o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana se ne vodi.

Podsjećamo na preporuke, date CB Bijelo Polje, koje nijesu ispunjene:

- da se obezbijedi adekvatno provjetranje prostorija u kojima borave zadržana lica.

Upravi policije:

- da se riješi problem angažovanja službenika Uprave policije na poslovima sudskog/tužilačkog obezbjeđenja;

- da se obezbijede adekvatni uslovi za rad policijskih službenika u CB Bijelo Polje u pogledu radnih i zajedničkih prostorija, inventara i odgovarajućeg grijanja.

Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke CB Bijelo Polje:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;

- da se obezbijedi vještačko osvijetljenje i pokrije video nadzorom dio hodnika u podrumskom dijelu u blizini prostorija za zadržavanje;

- da se obezbijedi uređaj sa boljom rezolucijom video zapisa radi praćenja prostorija za zadržavanje na monitoru u dežurnoj službi;

- da se oštećeni zidovi u prostorijama za zadržavanje saniraju i okreće, kao i da se umivaonik za vodu koji je oštećen popravi ili zamijeni.

Upravi policije:

- da se vodi pisana evidencija u Centrima i Odjeljenima bezbjednosti o licima o koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana, a koja mogu biti zadržana najduže do 6 sati.

Kompletan Izvještaj o obilasku se nalazi na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link: http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/16/izvje--taj-o-obilasku-cb-bijelo-polje.pdf.

4.1.3. Centar bezbjednosti Berane

CB Berane NPM je obišao tokom noćnih časova u aprilu 2019. godine. U ovom Centru nijesu zatečena lica lišena slobode.

Osnovna zapažanja:

CB Berane stavio je van upotrebe stare prostorije za zadržavanje, koje su bile neuslovne, sa neadekvatnim video nadzorom, koji nije obezbjeđivao potpunu pokrivenost putanje kojom se sprovode zadržana lica.

Video nadzorom je sada pokriven ulaz u zgradu, prostorije za zadržavanje i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje, što je važan iskorak u ovom CB-u, jer potpuna pokrivenost video nadzorom ranije nije postojala.

U pogledu vođenja dokumentacije uočeno je da ni ovaj Centar nema poseban registar u koji se bilježe lica pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana, da pojedini informativni listovi koji sadrže informaciju o pravima lica lišenih slobode i zadržanih lica nijesu bili potpisani, kao i da nedostaju potpisi u nekim od OBR-1 obrazaca, koji su bili predmet analize.

Zaštitnik je dao sljedeće preporuke Cb Berane :

- da se prostorije za zadržavanje opreme u skladu sa standardima CPT-a, odnosno da shodno kvadraturi budu opremljene sa jednim krevetom po prostoriji;
- da se fizički obezbijedi električni ormar, koji se nalazi u hodniku ispred prostorija dežurne službe, na način što će isti uvijek biti zaključan i neće biti dostupan neovlašćenim licima;
- da se ormar u kojem se čuvaju lične stvari oduzete od zadržanih lica zaključavaju;
- da se u svim slučajevima konstatuje potpisom u OBR-1 obrascu, kao i na Informativnom listu da je zadržano lice upoznato sa svojim pravima ili da je odbilo da potpiše iste.

Upravi policije ponovljena je preporuka:

- da se vodi pisana evidencija u Centrima i Odjeljenima bezbjednosti o licima o koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana, a koja mogu biti zadržana najduže do 6 sati.

Obilaskom je utvrđeno da je CB Berane u završnoj fazi stavljanja u funkciju novih prostorija za zadržavanje, te da su time ispoštovane ranije date preporuke Zaštitnika kao NPM-a:

- da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom u dijelu putanje kojom se sprovode zadržana lica;
- da voda bude dostupna zadržanim licima;
- da se obezbijedi adekvatno prirodno osvjetljenje;
- da sistem za ventilaciju redovno funkcioniše i da se prostorije redovno ventiliraju;
- da se obezbijedi osvjetljenje u sanitarnom čvoru;
- da se obezbijedi odgovarajuće čuvanje privremeno oduzetih stvari i predmeta u skladu sa Pravilnikom.

Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da su ispoštovane preporuke Zaštitnika kao NPM-a:

- da se ljekarski pregled obavlja na zahtjev zadržanog lica;
- da se obezbijedi adekvatna ishrana zadržanih lica u skladu sa Pravilnikom.

Kompletan Izveštaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/19/izvjestaj-o-obilasku-cb-berane.pdf.

4.1.4. Centar bezbjednosti Podgorica

Obilazak CB Podgorica je obavljen u više navrata, s obzirom da je ovaj Centar najveći u Crnoj Gori. Obilazak je započet u aprilu, nastavljen u maju, junu i julu, na osnovu čega je sačinjen izvještaj. U decembru je NPM ponovo obišao ovaj Centar, u cilju provjere funkcionisanja video nadzora. Neki od obilazaka su obavljeni u kasnim večernjim i ranim jutarnjim satima. Tokom monitoringa NPM je razgovarao sa više policijskih službenika, zatekao je lica koja su lišena slobode, obavio povjerljive razgovore sa njima i dobio određena saznanja važna za sagledavanje poštovanja prava lica lišenih slobode. Tokom monitoringa NPM je sagledao materijalne uslove u prostorijama za zadržavanje i pregledao dokumentaciju koja se odnosi na lica lišena slobode.

Osnovna zapažanja:

Iako je zgrada CB Podgorica relativno nova i uslovi rada policijskih službenika i oni za boravak lica lišenih slobode uglavnom zadovoljavajući, tokom obilazaka NPM je identifikovao određene nedostatke i propuste.

Posebno je zabrinjavajuće što sistem video nadzora nije funkcionisao, bez izgleda da profunkcioniše u dogledno vrijeme. Ovo stanje može da utiče na bezbjednost kompletnog objekta, službenih lica i lica lišenih slobode. Funkcionalan video nadzor je jedan od osnovnih preduslova za prevenciju i zaštitu od torture, odnosno sprječavanje nezakonitog postupanja prema licima lišenim slobode od strane službenih lica. Ovo iz razloga što bi postupanje službenih lica bilo lakše kontrolisati, a što uz samu svijest da video nadzor postoji, utiče na prevenciju torture i drugih nezakonitih radnji i postupaka.

Nakon što je u vrijeme obilaska NPM primio informacije o navodnom zlostavljanju od strane jednog zadržanog lica koje je o tome svojevrijem svjedočilo, obavljen je razgovor i sa licem koje je navedeno kao žrtva zlostavljanja. Svjedočki iskazi ova dva lica su se u bitnom podudarali, a Zaštitnik je postupajući po pritužbi navodne žrtve zlostavljanja pokrenuo postupak.⁴

⁴ Ovom prilikom Zaštitnik je utvrdio povredu prava na štetu lica lišenog slobode, odnosno zadržanog lica u Mišljenju br. 01-194/20-4 od 1.9.2020. godine.

Navodi o tome da se incidenti kod nedozvoljenog postupanja službenika dešavaju u kancelarijama službenika gdje se obavljaju razgovori sa licima lišenim slobode i građanima, odnosno gdje takođe nema video nadzora koji bi omogućio da se navodi provjere, bili su razlog za posebnu pozornost. Ovo ukazuje na potrebu dodatnog opremanja posebnih prostorija za razgovore, kako onih sa licima lišenim slobode, tako i sa građanima koji su pozvani u cilju prikupljanja obavještenja.

U CB Podgorica se vodi posebna Evidencija o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

Zaštitnik podsjeća na preporuke CB-u koje nijesu ispunjene:

- da se redovno održava higijena u sanitarnim prostorijama;
- da se video nadzorom pokrije dio stepeništa koji vodi od prijavnice br. 2 do prostorija za zadržavanje;
- da se zadržanim licima omogući boravak na svježem vazduhu.

Dok Upravi policije preporučuje:

- da se otklone kvarovi u prostorima za zadržavanje (česme za vodu, sijalice).

Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke Upravi policije:

- da se hitno obezbijedi funkcionisanje cjelokupnog sistema za video nadzor, kao i njegovo redovno održavanje.

i CB Podgorica:

- da se ispituju navodi o zlostavljanju lica lišenog slobode odnosno lišenog slobode i o tome obavijesti Institucija Zaštitnika;
- da se video nadzorom pokriju sve radne prostorije u kojima se mogu naći zadržana lica, odnosno lica lišena slobode, kao i cjelokupni prostor pritvorskih prostorija;
- da se redovno i u propisanim rokovima vrši kontrola ispravnosti protivpožarnih aparata.

Obilaskom je utvrđeno da je ispoštovana ranija preporuka Zaštitnika kao NPM-a koja je data CB Podgorica:

da se obezbijedi kontinuiran pristup vodi u svakoj prostoriji za zadržavanje.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/21/izvje--taj-o-obilasku-cb-podgorica.pdf.

4.1.5. Stanica policije Plužine

NPM je obavio obilazak Stanice policije Plužine u maju 2019. godine.

Novom sistematizacijom Uprave policije Crne Gore, Odjeljenje bezbjednosti Plužine je prevedeno u organizacionu jedinicu Stanica policije Plužine, koja je pod nadležnošću Centra bezbjednosti Nikšić.

Osnovna zapažanja:

Specifično za Stanicu policije je da u 2018. i 2019. godini nijesu imali zadržanih lica, kao i da u 2019. godini nijesu imali lica lišenih slobode.

Policijski službenici ovo objašnjavaju time da su Plužine malo mjesto u kojem se rijetko dešavaju incidenti u kojima je neophodna intervencija policije. Iako nijesu imali lica lišenih slobode, kao ni zadržanih lica, opšti utisak je da ova Stanica policije dobro funkcioniše, sagledavajući sve aspekte koji su bili u fokusu rada NPM-a.

Ova Stanica policije ne vodi evidenciju o licima pozvanim radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

Podsjećamo na preporuke koje nijesu ispunjene:

- da se obezbjedi odgovarajući pristup sanitarnom čvoru.

Zaštitnik je dao sljedeće preporuke Stanici policije Plužine:

- da se prostorija za zadržavanje opremi sa fiksiranom stolicom shodno Pravilniku o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

i Upravi policije:

- da se vodi pisana evidencija u centrima i odjeljenima bezbjednosti kao i u Stanicama policije o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

Obilaskom je utvrđeno da je Stanica policije Plužine ispoštovala raniju preporuku:

- da se izvrši rekonstrukcija/adaptacija sanitarnog čvora koji je namijenjen za zadržana lica.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/20/izvje--taj-o-obilasku-stanice-policije-plu--ine.pdf.

4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Ulcinj

NPM je u maju 2019. godine, obavio nenajavljeni noćni obilazak Odjeljenja bezbjednosti Ulcinj. Tokom obilaska nijesu zatečena lica lišena slobode. Predstavnici NPM-a razgovarali su sa službenim licima i sagledali sve aspekte važne za poštovanje ljudskih prava lica lišenih slobode.

Osnovna zapažanja:

Pozitivna promjena u ovom odjeljenju jeste da su stare i neuslovne prostorije za zadržavanje, koje su se nalazile u podrumskom dijelu, stavljenje van upotrebe i da je u toku bilo opremanje novih prostorija koje se nalaze u prizemlju zgrade. Nove prostorije, opremljene novim mobilijarom trebalo bi da zadovolje standarde za boravak zadržanih lica.

Putanja kretanja zadržanih lica do novih prostorija za zadržavanje je osvijetljena i pokrivena video nadzorom, što ranije nije bio slučaj.

Problem koji su istakli policijski službenici jeste da je u ljetnjim mjesecima povećan obim posla zbog turističke sezone, te da službenicima nedostaje dovoljno komada određenih djelova uniforme (majice, cipele i pantalone). Takođe, sistematski ljekarski pregledi koje bi trebalo da organizuje služba se ne obavljaju, što predstavlja poseban rizik za službenike sa hroničnim oboljenjima.

Podsjećamo na neispunjenu preporuku:

- da se obezbijedi dovoljan broj komada uniforme za policijske službenike za slučaj pohabanosti usljed uslova rada u ljetnjim mjesecima.

Na osnovu analize NPM je uputio sljedeće preporuke OB Ulcinj:

- da se obezbijedi kasa – sef ili drugo bezbjedno mjesto za čuvanje stvari koje se oduzimaju u dežurnoj prostoriji od zadržanih lica;
- da se prostorije za zadržavanje opreme sa fiksiranim stolicama i klupama shodno Pravilniku o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Upravi policije:

- da se vodi pisana evidencija u centrima i odjeljenima bezbjednosti i stanicama policije o licima koja su pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

Obilaskom je utvrđeno da je OB Ulcinj u završnoj fazi stavljanja u rad novih prostorija za zadržavanje, te da su time ispoštovane ranije preporuke Zaštitnika kao NPM-a:

- da se izvrši da se prostorije za zadržavanje upodobe sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom putanje od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje;
- da se obezbijedi redovno održavanje higijene u prostorijama za zadržavanje kao i u sanitarnom čvoru;
- da se izvrši sanacija problema vlage.

Obilaskom je dalje utvrđeno da su ispoštovane i sljedeće preporuke:

- da se zaključaju pomoćne prostorije koje nijesu bezbjedne, niti opremljene za korišćenje;
- da se obezbijedi pristup magacinu u kojem se skladište oduzeti predmeti (uvijek u slučaju potrebe);
- da se obezbijedi video nadzor odgovarajuće rezolucije, kojim je pokriven ulaz i pripadajući parking, a koji omogućava identifikaciju lica;
- da se bez izuzetka obezbijedi da svim licima lišenim slobode bude uručen Informativni list kako bi bili obaviješteni o svojim pravima.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/22/izvje--taj-o-obilasku-ob-ulcinj.pdf.

4.1.7. Centar bezbjednosti Bar

NPM je obavio obilazak CB Bar u noćnim časovima.

U prostorijama za zadržavanje zatečena je jedna osoba, strani državljanin, sa kojom je obavljen razgovor na engleskom jeziku. Pregledana je dokumentacija koja se odnosila na lišavanje slobode i zadržavanje ovog lica.

Osnovna zapažanja:

U pogledu materijalnih uslova, situacija je ostala kao i ranijih godina – jednokrevetna prostorija za zadržavanje nije upodobljena propisanim standardima.

Predstavnici NPM-a su primijetili (obzirom da je obilazak obavljen noću) da je ulaz u CB iz ul. Vladimira Rolovića bio u mraku, a vidljivost je dodatno bila ometena neurednim rastinjem ispred samog ulaza, što nije dobro za bezbjednost, kako građana, tako i policijskih službenika.

U pogledu vođenja dokumentacije zapaženo je da se u OBR-1 obrascu, u dijelu „Napomena“, najčešće ne konstatuje zapažanje kada nema napomene, odnosno da se to konstatuje samo u slučaju kada postoje određena zapažanja. U predmetima koje je NPM izuzeo, nije bilo zabilježeno od strane policijskog službenika da nema posebnih napomena važnih za tretman lica.

U CB Bar se vodi evidencija onih lica koja su pozvana na razgovor radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

Zatečeno lice lišeno slobode nije imalo primjedbi na postupanje policijskih službenika.

Podsjećamo na ranije date preporuke:

- da se jednokrevetna prostorija za zadržavanje upodobi standardima CPT-a u pogledu dimenzija (širina);
- da se prostorije za zadržavanje u potpunosti opreme fiksiranim klupama i stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Na osnovu analize NPM-a upućene su sljedeće preporuke CB Bar:

- da se prilaz CB Bar, sa strane dežurne službe, odgovarajuće osvijetli;
- da se higijena u sanitarnoj prostoriji redovno održava.

Obilaskom je utvrđeno da je CB Bar ispoštovao ranije preporuke Zaštitnika kao NPM-a :

- da sva zadržana lica kod sebe posjeduju primjerak Informativnog lista;
- da se nestandardni predmeti ne drže u kancelarijama u kojima se obavljaju saslušanja;
- da poster sa obavještenjem o pravima lica bude u potpunosti dostupan za čitanje;
- da se fizički obezbijedi (zaključa) električni ormar;
- da se vještačko osvjetljenje pojača;
- da se preispita ispravnost sistema za ventilaciju u cilju smanjenja buke.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/25/izvje--taj-o-obilasku-cb-bar.pdf.

4.1.8. Centar bezbjednosti Pljevlja

Sagledavajuću uslove za rad zaposlenih u Centru kao i za smještaj zadržanih lica, opšti utisak je da su sve prostorije u ovom Centru uredne, kako radne tako i prostorije za zadržavanje.

Problem ovog CB-a, kada su u pitanju ljudski resursi, je da se tokom ljetnje sezone javlja manjak službenika zbog njihovog raspoređivanja na rad u Centre i Odjeljenja bezbjednosti na primorju.

Iako je kroz ranije Izvještaje Zaštitnika kao NPM-a sugerisano da prostorije treba upodobiti sa standardima CPT-a, u CB Pljevlja to obrazlažu nemogućnošću da se prostorije rekonstruišu zbog starosti zgrade i debljine zidova.

U pogledu vođenja dokumentacije i u ovom Centru, NPM konstatuje da postoji Evidencija u kojoj se bilježi prisustvo lica koja su pristupila po pozivu za prikupljanje obavještenja u svojstvu građana.

Podsjećamo na ranije date preporuke CB Pljevlja:

- da se sve prostorije za zadržavanje upodobe sa CPT standardom u pogledu površine prostorija, kao i opremljenosti u skladu sa važećim propisima.

Na osnovu analize NPM-a upućene su sljedeće preporuke:

- da se riješi problem nepokrivenosti video nadzorom svih uglova u prostorijama za zadržavanje;
- da se u prostorijama za zadržavanje obezbijedi veća prirodna svjetlost;
- da se u prostoriji za zadržavanje br. 2 postavi nova fiksirana stolica, shodno Pravilniku o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

4.1.9. Centar bezbjednosti Budva

Noćni, nenajavljeni obilazak, obavljen je u CB Budva u julu 2019. godine.

Osnovna zapažanja:

Tokom obilaska NPM je konstatovao da određeni problemi u ovom CB-u još uvijek nijesu riješeni, kao što je dostupnost vode za piće u prostorijama za zadržavanje.

Lica lišena slobode sa kojima je NPM obavio povjerljivi intervju u prostorijama CB Budva, iznijela su navode o zlostavljanju od strane policijskih inspektora prilikom lišavanja slobode. S tim u vezi, NPM je uputio posebnu preporuku da se ispitaju svi navodi i o tome obavijesti Institucija Zaštitnika.

Određeni djelovi hodnika pored pritvorskih prostorija nijesu pokriveni video nadzorom.

U ovom Centru bezbjednosti postoji evidencija koja se odnosi na lica pozvana radi prikupljanja obavještenja od strane građana.

NPM je i nakon ovog obilaska istakao da je u prevenciji torture važno da se otklone svi propusti/nedostaci, kako u dijelu materijalnih uslova, tako u postupanju svih policijskih službenika, bez izuzetka.

Podsjećamo na ranije date preporuke koje nijesu ispunjene:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se zapisnički evidentira informisanje zadržanog lica o pravu da o zadržavanju obavijesti porodicu i/ili lice koje samo odredi.

Upravi policije:

- da se prostorije za zadržavanje upodobe standadima CPT-a, u pogledu površine.

Na osnovu analize NPM-a upućene su sljedeće preporuke CB Budva:

- da se ispituju navodi o zlostavljanju lica lišenih slobode i o tome obavijesti Zaštitnik;
- da se svim licima koja su lišena slobode, odnosno zadržana, uruči informativni list na jeziku koji oni razumiju i da se na istom obavezno potpiše policijski službenik;
- da se pokrije video nadzorom dio hodnika u podrumskom dijelu u blizini jednokrevetne prostorije za zadržavanje;
- da se riješi problem nepokrivenosti video nadzorom uglova u prostorijama za zadržavanje;
- da se obezbijedi kasa – sef ili drugo bezbjedno mjesto za čuvanje stvari koje se oduzimaju u dežurnoj prostoriji od zadržanih lica.

Upravi policije:

- da se preduzmu mjere kako bi se otklonili tehnički nedostaci usljed kojih nema pristupa tekućoj vodi u prostorijama za zadržavanje;
- da se preduzmu mjere kako bi se obezbijedilo vještačko osvjetljenje u prvoj i drugoj prostoriji za zadržavanje.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/31/izvje--taj-o-obilasku-cb-budva.pdf.

4.1.10. Odjeljenje bezbjednosti Tivat

Tokom noćnog nenajavljenog obilaska u OB Tivat nijesu zatečena lica lišena slobode. Obilazak je obavljen u julu 2019. godine.

Osnovna zapažanja:

Kada su u pitanju materijalni uslovi osnovni problem ovog Odjeljenja bio je montažni objekat u kojem se nalazio. Objekat je bio je--predviđen za privremeni smještaj, ali ovo odjeljenje u njemu funkcionise decenijama. Zbog starosti objekta javljali su se i problemi sa instalacijama, zbog čega sam objekat nije bezbjedan.

Prema informacijama koje je NPM dobio na terenu, na zemljištu pored postojeće zgrade planirana je izgradnja nove zgrade u kojoj će biti smješteno odjeljenje, čime bi se trebali steći bolji uslovi i ispuniti propisani standardi za boravak lica lišenih slobode, ali i za rad policijskih službenika.

Prostorije za zadržavanje u Odjeljenju bezbjednosti Tivat više se ne koriste za zadržavanje lica od 10. decembra 2019. godine, od kada se lica, u slučaju potrebe, sprovode u prostorije za zadržavanje u OB Kotor.

Podsjećamo na ranije datu preporuku koja nije ispunjena:

- da se do najavljene izgradnje novog objekta postojeće prostorije za zadržavanje upodobe standardima CPT-a, u pogledu površine i dimenzija.

Na osnovu obilaska i zatečenog stanja upućene su sljedeće preporuke:

- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama i klupama shodno Pravilniku o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se zaključa i obezbijedi električni ormar i bude dostupan samo ovlašćenim licima.

Upravi policije:

- da se riješi problem električne instalacije u sanitarnom čvoru i obezbijedi vještačko osvjetljenje.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/32/izvje--taj-o-obilazaku-ob-tivat.pdf.

4.1.11. Odjeljenje bezbjednosti Žabljak

Obilazak ovoga Odjeljenja bezbjednosti obavljen je u septembru 2019. godine.

Osnovna zapažanja:

NPM je istakao da su glavni problem ovog Odjeljenja prostorije za zadržavanje, odnosno nedostatak odgovarajućih materijalnih uslova.

Prostorije ne zadovoljavaju ni minimalne standarde – u njima nema prirodne svjetlosti, ventilacije, kao ni grijanja. Prostorije se nalaze u podrumskom dijelu zgrade, a postojeća vještačka svjetlost u vrijeme obilaska nije bila dovoljna. Toaleti uopšte nijesu osvijetljeni.

NPM smatra da je neophodno da Uprava policije u narednom periodu razmotri izmještanje prostorija za zadržavanje iz podrumskog dijela i obezbjeđenje novih prostorija koje bi zadovoljavale potrebne standarde. Prostorije ne zadovoljavaju ni standard propisan domaćim Pravilnikom, a daleko su od standarda koje preporučuje CPT.

I u ovom Odjeljenju dio hodnika ispred prostorija za zadržavanje nije pokriven video nadzorom.

Takođe, tokom ljetnje sezone postoji problem manjka službenika zbog njihovog rasporeda na rad u centrima i odjeljenjima bezbjednosti na primorju.

Posebna evidencija o licima koja se pozivaju radi prikupljanja obavještenja od strane građana se vodi.

Podsjećamo na ranije preporuke upućene Upravi policije:

- da se prostorije za zadržavanje upodobu standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- da se obezbijedi grijanje u prostorijama za zadržavanje.

Na osnovu zatečenog stanja upućene su sljedeće preporuke Odjeljenju bezbjednosti Žabljak:

- da se obezbijedi prirodna svjetlost u prostorijama za zadržavanje;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama i klupama shodno važećem Pravilniku;
- da se obezbijedi vještačko osvjetljenje u sanitarnim čvorovima u prostorijama za zadržavanje;
- da se zaključa i obezbijedi električni ormar;
- da se pokrije video nadzorom dio hodnika, neposredno ispred prostorija za zadržavanje.

Kompletan Izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/33/izvje--taj-o-obilasku-ob---abljak.pdf.

4.1.12. Generalna zapažanja u odnosu na rad policije

Ovogodišnji Izvještaj utemeljen je na 26 obilazaka koje su obuhvatile najveći dio centara i odjeljenja bezbjednosti na teritoriji Crne Gore. Rad NPM i preporuke koje je Zaštitnik dao u ranijim Izvještajima bile su praćene u ovom izvještajnom periodu, kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri su one realizovane i na taj način povećao stepen zaštite od torture lica lišenih slobode, odnosno zadržanih lica, od strane policije.

Drugi dio aktivnosti NPM-a je bio usmjeren ka utvrđivanju stanja u kojem su objekti i prostorije za smještaj lica lišenih slobode, odnosno zadržanih lica, pri čemu je cilj obilazaka bio poređenje zatečenog stanja sa međunarodnim standardima i važećim propisima u unutrašnjem pravu.

Treći cilj aktivnosti u tekućem izvještajnom periodu je bio usmjeren ka prikupljanju informacija, kako od starješina i službenika uprave policije u jedinicama koje su bile predmet obilazaka, tako i od lica koja su zatečena u prostorijama, po jednom od dva navedena osnova. Konačno, kada govorimo o generalnoj ocjeni stanja u ovoj oblasti, može se zaključiti da nije došlo do zadovoljavajućeg napretka, te da se utvrđeni nedostaci ponavljaju u izvještajima u dužem vremenskom periodu.

Najveći broj uočenih nedostataka, kada je prevencija torture u pitanju, odnosi se na manjkavosti u infrastrukturi objekata i prostorija za zadržavanje koje se nalaze u tim objektima.

Naime, jedan broj tih objekata nije uslovan i zahtijeva intervenciju u smislu poboljšanja prostornih kapaciteta i opremljenosti, a koje zahtijevaju međunarodni standardi i unutrašnje pravo. Govoreći o prostorijama, iskustva iz ovog izvještajnog perioda ukazuju da se u pojedinim slučajevima nedostaci odnose i na obezbjeđenje elementarnih uslova kao što su pristup tekućoj, odnosno pijaćoj vodi, dotok svježeg vazduha putem prirodne ili vještačke ventilacije, osvjetljenost prostora i konačno pokrivenost video nadzorom, koji se pominje kao jedno od značajnih garancija u cilju prevencije zlostavljanja. Kada su u pitanju prostorni uslovi, zapaža se da najveći broj centara i odjeljenja bezbjednosti u Crnoj Gori ne posjeduju posebnu prostoriju za saslušavanje, odnosno razgovore sa licima lišenim slobode i građanima pozvanim u cilju prikupljanja obavještenja, a koje bi trebale biti opremljene svim neophodnim namještajem i tehničkim sredstvima za audio i vizuelno snimanje. Iako se ne radi o imperativnoj normi, ova preporuka je zastupljena u brojnim međunarodnim izvještajima, ali i u praksi institucije Zaštitnika u Crnoj Gori. Takođe, zapaženo je da pojedine prostorije za zadržavanje nijesu na odgovarajući način opremljene mobilijarom, kao što je to propisao važeći Pravilnik, a kod pojedinih jedinica Uprave policije notirani su nedostaci u pogledu održavanja higijene prostora.

Kada su u pitanju pojedine procesne garancije i prava lica lišenih slobode i zadržanih lica, Zaštitnik zapaža nedostatke u pogledu vođenja evidencije, naročito kada se to tiče tzv. Informativnog lista, odnosno obavještenja o minimumu prava licima koja se nalaze u ovakvoj situaciji. Podsjećamo da je i CPT u svom Izvještaju o posjeti Crnoj Gori istakao „da je važno da se, kada god se neko lice dovede ili pozove u policijsku ustanovu u cilju prikupljanja informacija o krivičnom djelu, njegovo/njeno prisustvo uvijek propisno evidentira“. Posebno, u evidenciji treba navesti ko je doveden ili pozvan, od strane koga, po čijem nalogu, u koje vrijeme, iz kog razloga, u kom svojstvu (osumnjičeni, svjedok, itd.), kome je dotično lice predato i kada je dotično lice napustilo prostorije policije⁵⁵. Takođe, preporučio je da se evidentira način na koji je sproveden svaki slučaj naknadnog odvođenja lica već smještenog u prostorije za zadržavanje u druge prostorije.

⁵⁵ Report to the Government of Montenegro on the visit to Montenegro carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 9 to 16 October 2017, para 29

Posebno je izražen nedostatak kod evidencija o licima koja se pozivaju da daju obavještenja u svojstvu građana, iako nije predviđeno da se na njih primjenjuju zaštitne mjere za lica lišenih slobode. Naime, ove evidencije bi umnogome pružile materijalni dokaz, koji ukazuje na poštovanje maksimalno predviđenog vremena za koje se ova lica mogu zadržati u ovoj procesnoj radnji. Nakon isteka ovog vremena nastupa period u kojem se otvara pitanje statusa ovih lica u smislu rizika od ograničenja kretanja, odnosno lišenja slobode i zadržavanja na nezakonit način.

Kod prevazilaženja ovih problema ukazuje se da je i CPT još tokom posjete obavljene 2004. godine, zbog prevencije ovakvih situacija, preporučio razvoj posebnih sveobuhvatnih smjernica za vođenje intervjua od strane službenika policije, koje bi dopunile norme Zakonika o krivičnom postupku. Međutim, predmetne smjernice do danas nisu razvijene. Ta preporuka ponovljena je u Izvještaju nakon posjete CPT 2008 godine. Isti problem apostrofiran je i u Izvještaju o posjeti 2013 godine.

Nažalost, i tokom posjete 2017 godine CPT konstatuje: "...nalazi delegacije ukazuju na opšte poboljšanje u postupanju prema licima koja je policija zadržala u pritvoru; iako je primjetno da je broj navoda manji od broja primljenih 2013 godine, što ukazuje na to da su crnogorski organi vlasti preduzeli mjere za smanjenje zlostavljanja od strane policijskih službenika, takve mjere očigledno još uvijek nisu bile djelotvorne u iskorjenjivanju zlostavljanja. Ukratko, kultura policijskog zlostavljanja još uvijek nije djelotvorno obuzdana".

CPT dalje navodi :

„Crnogorski organi vlasti moraju da uvide da postojanje zlostavljanja od strane policijskih službenika predstavlja činjenicu, da to nije rezultat nekolicine grubih policajaca, već je riječ o prihvaćenoj praksi unutar postojeće policijske kulture, posebno među kriminalističkim inspektorima.“ Takođe je apostrofirao potrebu za obukom o „naprednim metodama istrage krivičnih djela“.

Zaštitnik navodi ove fragmente izvještaja u namjeri da otklanjanjem utvrđenih nepravilnosti tokom ovog izvještajnog perioda smanji rizik od zlostavljanja, ali istovremeno za naredni izvještajni period doprinese boljoj slici ovog pitanja u izvještajima CPT-ija.

Prilikom obilazaka, NPM je u dva slučaja konstatovao navode o zlostavljanju koji nijesu bili na adekvatan način procesuirani, te zauzeo stav da je preventivnu funkciju potrebno dodatno osnažiti pokretanjem odgovarajućih postupaka, uključujući i intervenciju Zaštitnika. Navodi o zlostavljanju koje su iznijela zadržana lica, a prema njihovom iskazu, vezani su za navođenje na priznanje izvršenja krivičnog djela ili priznanje drugih krivičnih djela u kojima su izvršioци nepoznati.

4.2. UPRAVA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA – zatvori

4.2.1. Zatvor za kratke kazne u Podgorici

NPM je u martu 2019. godine obavio obilasku Zatvora za kratke kazne u Podgorici. Tokom dva obilaska savjetnici Zaštitnika realizovali su aktivnosti zajedno sa članom Radnog tijela NPM-a dr Nemanjom Radojevićem, a drugi put sa članicom Radnog tijela prof. dr. Vesnom Ratković.

Cilj obilazaka bio je uočavanje kritičnih momenata u cilju preveniranja mogućeg nedozvoljenog postupanja prema zatvorenicima, radi jačanja faktora njihove zaštite i smanjenja rizika od nehumanog postupanja ili kažnjavanja službenih lica prema njima.

Osnovna zapažanja:

Sagledavajući aktuelno stanje u Zatvoru za kratke kazne, Zaštitnik kao NPM zaključuje da je potrebno i dalje raditi na unaprijeđenju smještajnih uslova u kojima borave zatvorenici, ali i uslova u kojima borave i rade službenici, posebno onih na karaulama.

Na osnovu uvida u slučajni uzorak zdravstvenih kartona zatvorenika i razgovora sa zatvorenicima koji imaju češće zdravstvene tegobe zbog svojih hroničnih bolesti, uopšteno govoreći se može reći da je zdravstvena zaštita u zatvoru na adekvatnom nivou, približno onoj koja se pruža osobama koje su na slobodi. Međutim, kvalitet medicinske dokumentacije koji izdaju ljekari Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS), a odnosi se na bliže opisivanje tjelesnih povreda zatvorenika nakon incidentnih situacija, mora se unaprijediti.

Takođe, važno je da se proces resocijalizacije, između ostalog, obogaćuje kroz kontinuirano podsticanje saradnje sa spoljašnjim službama socijalne zaštite i, koliko god je to moguće, učešće civilnog društva u životu u zatvoru.

U segmentu bezbjednosti važno je preduzeti aktivnosti na izgradnji dijela ograde koja nedostaje sa spoljne strane zgrade Zatvora za kratke kazne, umjesto postojeće improvizovane ograde od plastične mreže, kako bi se poboljšala ukupna bezbjednost u Zatvoru i umanjila opasnost za bezbjednost zatvorenika dok su na šetnji.

U odnosu na ranije preporuke Zaštinika data je informacija da pranje i sušenje veša zatvorenika koji izdržavaju kaznu u Zatvoru za kratke kazne i dalje nije moguće organizovati u zatvorskim prostorijama, te da se ovaj problem rješava tako što zatvorenicima posjeta donosi i odnosi čisti i prljavi veš, a onima koji nemaju posjetu omogućeno je odlaganje prljavog veša u kese sa oznakom imena i prezimena, koji se pere i suši u vešeraju koji se nalazi u Odjeljenju za žene u UIKS-u.

Zatvor i dalje ne posjeduje posebne prostorije za obavljanje vjerskih potreba zatvorenika, ali je tim NPM takođe informisan da je u planu izgradnja novog objekta u okviru UIKS-a koji bi predstavljao multifunkcionalni centar namijenjen za održavanje kulturnih, obrazovnih, religijskih i drugih aktivnosti (izrada idejnog arhitektonskog rješenja je u toku).

Zapažen je i problem nedovoljnog broja i raznovrsnosti raspoloživih radnih mjesta za rad zatvorenika, kao i nedostatak službenika obezbjeđenja, čije je angažovanje neophodno.

Obilaskom je utvrđeno da nijesu ispoštovane ranije preporuke Zaštitnika kao NPM-a koje su date UIKS-u:

- da se obezbijede posebne prostorije za praktikovanje vjerskih potreba zatvorenika.

U odnosu na aktuelno stanje Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke Zatvoru za kratke kazne:

- da se u ličnom listu zatvorenika evidentira podatak o početku i završetku izdržavanja samice, kao i specifične okolnosti koje su pratile izvršenje kazne.

Upravi UIKS-a:

- da medicinska služba UIKS-a jasno i precizno utvrdi, notifikuje i opiše vidljive povrede zavorenika nakon incidentnih situacija;
- da se preduzmu aktivnosti na izgradnji dijela ograde u ovoj jedinici u cilju povećanja bezbjednosti zatvorenika.

Obilaskom je utvrđeno da su ispoštovana ranija preporuka koja je data Zatvoru za kratke kazne: da se obezbijede uslovi za redovno pranje i sušenje veša.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM , link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/15/izvjestaj-o-obilasku-zatvora-za-kratke-kazne.pdf.

4.2.2. Kazneno popravni dom Podgorica i zdravstvena služba UIKS-a

NPM je izvršio kontrolni obilazak radi uvida u realizaciju preporuka datih u cilju unapređenja stanja u oblasti penološkog tretmana zatvorenika i u oblasti zdravstvene zaštite zatvorenika – tj. dostupnosti sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite licima lišenim slobode.

NPM je u 2016. godini izvršio redovni obilazak tokom kojeg je, između ostalog, obavljeno i anketiranje zatvorenika. U zatvorenom dijelu Kazneno-popravnog doma, od ukupno 428 zatvorenika smještenih u paviljonima A, B, C, D i F - anketirao je 232 zatvorenika ili 54,2%.

Od ukupno datih 11 preporuka, po osnovu rezultata navedene ankete za oblast tretmana - četiri nijesu ispunjene, četiri su djelimično ispunjene, dok su tri preporuke ispunjene.

Podsjećamo na preporuke koje nijesu ispunjene:

- da se za maloljetnike koji izdržavaju kaznu zatvora obezbijede prostorije koje će biti fizički odvojene od prostorija u kojima borave punoljetni zatvorenici;
- da se definišu i sprovedu posebne mjere tretmana za povratnike;
- da se u paviljonima obezbijede prostorije za nesmetan rad realizatora tretmana;
- da se u skladu sa penološkim standardima stvore uslovi da realizator tretmana radi sa prevaspitnom grupom koja ima najviše 30 zatvorenika.

U pogledu vođenja dokumentacije koja se odnosila na tretmanske aktivnosti, zapaženo je da za pojedine programe, za koje je navedeno da se održavaju, ne postoji pisani trag kada su održani i ko je od zatvorenika učestvovao. Takođe, pojedini izvještaji Odsjeka za ispitivanje ličnosti, koji su od značaja za izradu programa tretmana, nisu imali potpise onih koji su ih izradili, niti su imali djelovodni broj, što nije dobra praksa, jer postoji mogućnost neovlašćene izmjene unešenih podataka. Takođe, zgrada za smještaj maloljetnih zatvorenika i dalje nije stavljena u funkciju, dok u pojedinim paviljonima u KPD-u nisu osposobljene prostorije za rad realizatora tremana. Prevaspitni kolektivi sa kojima radi jedan realizator tretmana i dalje su prekobrojni, što utiče na kvalitet rada (pojedini brojevi od 60 do 70 zatvorenika).

Obilaskom je utvrđeno da su neke preporuke, u odnosu na penološki tretman, djelimično ispunjene:

- da se za svakog zatvorenika pripremi individualni plan i program tretmana i da se kvalitetno sprovodi;
- da se u radu sa osuđenim maloljetnicima primjenjuju utvrđeni standardi - primjena posebnog oblika tretmana i nastavak školovanja;
- da se prevaspitni kolektivi ujednače po broju;
- da se organizuje slobodno vrijeme zatvorenika kroz osmišljene sportske, edukativne i kulturne aktivnosti.

Obilaskom je utvrđeno da su ispunjene sljedeće preporuke:

- da se organizuju različiti oblici stručnog osposobljavanja zatvorenika kroz rad i učenje;
- da se realizatorima tretmana obezbijedi podrška u izvršavanju administrativnih poslova, kako bi mogli
- da se posvete stručnom prevaspitolnom radu;
- da Sektor za tretman uspostavi kontinuiranu saradnju sa institucijama bitnim za pružanje postpenalne pomoći - Zavod za zapošljavanje i Centar za socijalni rad.

U odnosu na zdravstvenu zaštitu, NPM je dao četiri preporuke za koje je utvrđeno da su većinom implementirane. NPM ovom pitanju kontinuirano poklanja pažnju tokom obilazaka koje realizuje. Jedna preporuka je djelimično ispunjena, jer je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji iz maja 2019. godine sistematizovano 637 izvršilaca, čime je u odnosu na prethodni pravilnik predviđeno povećanje izvršilaca za 41. Iz UIKS-a su saopštili da preduzimaju opsežne mjere usmjerene na popunjavanje upražnjenih radnih mjesta na svim nivoima, pa će tako u narednom periodu planirati zapošljavanje dodatnog broja izvršilaca u Odsjeku sprovedničkog obezbjeđenja.

Djelimično je ispunjena sljedeća preporuka:

- da se popune upražnjena sistematizovana radna mjesta u okviru Sprovedničke službe, u cilju optimalnog funkcionisanja i servisiranja potreba zdravstvene službe i ostalih službi.

Obilaskom je utvrđeno da su ispunjene preporuke:

- da se razmotri mogućnost upućivanja pacijenata na specijalističke konsultativne preglede u obližnje zdravstvene ustanove primarnog i sekundarnog nivoa za one dijagnostičke kategorije sa duže liste čekanja, koje se mogu uspješno riješiti na ovim nivoima zdravstvene zaštite (Dom zdravlja Danilovgrad i Podgorica ili Opšta bolnica Nikšić);
- da se razmotri mogućnost angažmana specijaliste fizikalne terapije kao spoljnog saradnika, koji bi periodično obavljao preglede u okviru UIKS-a, a imajući u vidu povećanu potrebu za ovom vrstom specijalističke usluge i činjenice da za ovu vrstu pregleda nije potrebna dodatna dijagnostička oprema;
- da Sprovednička služba UIKS-a ažurno vodi dokumentaciju koja se odnosi na sprovođenje pritvorenih i zatvorenih lica.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/article_npm_izvjestaj.php?id=28.

4.2.3. Zatvor u Bijelom Polju

Predstavnici NPM-a su u novembru 2019. obavili obilazak Zatvora u Bijelom Polju.

Osnovna zapažanja:

Sagledavajući aktuelno stanje u Zatvoru Bijelo Polje, NPM je konstatovao da postoji napredak u funkcionisanju ovog zatvora. Međutim, i dalje treba raditi na jačanju kadrovskih kapaciteta na svim nivoima i uključivati što veći broj zatvorenika u različite aktivnosti.

Zatvor nema zaposlenog psihologa, koji bi trebao da predstavlja važnu kariku u zatvorskom sistemu. NPM stoga naglašava opšte poznatu činjenicu da zatvorski uslovi imaju snažan uticaj na efekat lišavanja slobode, te je uloga psihologa važna u smislu psihodijagnostičke obrade (ispitivanja ličnosti upotrebom psiholoških mjernih instrumenata), savjetodavnog rada i učešća u realizaciji posebnih programa tretmana.

NPM konstatuje da se u Zatvoru za kratke kazne proces resocijalizacije ne može odvijati na isti način kao sa licima kojima su osuđena na višegodišnje kazne zatvora, ali se ne može isključiti činjenica da pojedinci i u ovom zatvoru mogu provesti duže vrijeme (situacije kada izdržavaju i po više kratkih kazni zatvora za različite presude).

I zbog gore navedenog razloga, ali i da bi terapijske aktivnosti (u vidu radionica, grupnih psihoterapijskih seansi za zavisnike) bile sprovedene redovno, važno je ojačati kadrovske kapacitete Odsjeka za tretman – Grupe za ispitivanje ličnosti i realizaciju tretmana.

Takođe, u budućem djelovanju trebalo bi stremiti ka povećanju broja radno angažovanih zatvorenika, kao i učešća u svim tretmanskim aktivnostima.

Posmatrajući generalno na nivou Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, dobra praksa u Zatvoru Bijelo Polje jeste ažurno vođenje dokumentacije. NPM ističe da kvalitetno dokumentovanje rada sa zatvorenima predstavlja jednu od značajnih dužnosti osoblja. Dobro dokumentovanje pomaže u usmjeravanju rada osoblja i predstavlja osnovno dokazno sredstvo u slučajevima žalbi, nadzora i istražnih postupaka.

U odnosu na aktuelno stanje Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke Zatvoru za kratke kazne Bijelo Polje:

- da se kontinuirano organizuju aktivnosti u cilju povećanja broja radno angažovanih zatvorenika i angažovanih u tretmanskim aktivnostima.
- da se vodi tačna evidencija o obavljenim obukama i službenicima koji su obavili obuke.

Upravi UIKS-a:

- da se kadrovski kapaciteti jedinice u Bijelom Polju ojačaju obezbjeđivanjem psihologa u radnom timu.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM , link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/36/izvje--taj-o-OBilasku-zatvora-u-bijelom-polju.pdf

4.2.4. Generalna zapažanja u odnosu na zatvorski sistem

NPM primjećuje da bi praksa detaljnog i ažurnog vođenja dokumentacije o svim aktivnostima tokom izdržavanja kazne trebala biti primijenjena u svim organizacionim jedinicama UIKS-a, obzirom da nije na jednak način ustanovljena kod svih.

Problem i dalje predstavljaju aktivnosti zatvorenika – nedovoljan broj radno angažovanih, nedovoljna uključenost u obuke i tretmanske aktivnosti, pa vrijeme u zatvoru većinom provode nestrukturizano, čime se ne može podstaći razvoj prosocijalnih navika. Značajan broj aktivnosti realizovan je kroz projekte sa civilnim sektorom, što je svakako pohvalno. Međutim, NPM ističe da je potrebno obezbijediti održivost i kontinuitet aktivnosti usmjerenih na resocijalizaciju.

Takođe, uočeno je da je kvalitet medicinske dokumentacije koji izdaju ljekari UIKS-a povremeno loš. To je zapaženo kroz nedostatak bližeg opisivanja tjelesnih povreda (ili veoma lošeg opisivanja), sa čak izolovanim slučajevima potpunog zanemarivanja opisa i dijagnostifikovanja velikog broja jasno vidljivih povreda kod zatvorenika za koje su postojali navodi da su fizički zlostavljani od strane zatvorskih čuvara.

NPM naglašava da je povrede uočene na zatvorenicima nakon incidentnih situacija potrebno detaljnije opisivati i fotografisati povrede u skladu sa smjernicama datim u Istanbulskom protokolu⁶.

4.3 JAVNE ZDRAVSTVENE USTANOVE – psihijatrijska odjeljenja

4.3.1. Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice u Bijelom Polju

NPM je obišao odjeljenje psihijatrije u martu 2019. godine. Zajedno sa savjetnicima Zaštitnika u obilasku je učestvovao i član Radnog tijela NPM-a dr Aleksandar Tomčuk, specijalista psihijatrije.

Psihijatrijsko odjeljenje Opšte bolnice Bijelo Polje oformljeno je u oktobru 2016. godine. Na dan obilaska NPM-a, na odjeljenju se liječilo 5 pacijenata muškog pola (popunjenost od 71% ukupnih kapaciteta). Odjeljenje hospitalizuje pacijente sa mjestom prebivališta u Bijelom Polju i sjevernim opštinama: Berane, Rožaje, Pljevlja, Plav i Mojkovac.

Osnovna zapažanja:

Kada su u pitanju kadrovski kapaciteti, osnovno zapaženje je da odjeljenje nije imalo radnog terapeuta ili osoblja edukovanog za poslove iz ove oblasti.

Liječenje i boravak pacijenata na odjeljenju za psihijatriju Opšte bolnice Bijelo Polje je dominantno usmjereno na farmakološki tretman (propisivanje i praćenje redovnog uzimanja propisanih lijekova). Proces liječenja i oporavka pacijenata praćen je kroz svakodnevne vizite i pojedinačne razgovore sa psihijatrom, psihologom i srednjim medicinskim osobljem.

Tokom razgovora sa osobljem NPM-u predočene su informacije da se liječenje zasniva na individualiziranom pristupu. Međutim, nijedna od istorija bolesti pacijenata zatečenih na liječenju nije sadržala individualni plan liječenja i rehabilitacije.

U odnosu na zaštitu i ostvarivanje prava mentalno oboljelih lica, na Odjeljenju nije postojala instalirana kutija za pohvale i žalbe koja bi osigurala princip anonimnosti kod prijave eventualnih nepravilnosti ili propusta u radu.

Kada je u pitanju smještaj pacijenata uočeno je da su bolničke sobe bile čiste, uredne, provjetrene i sa dovoljno prirodnog osvijetljenja. Na cijelom odjeljenju postoji sistem centralnog grijanja, ali je utisak tokom monitoringa bio da prostorije odjeljenja nijesu dovoljno zagrijane. Bolesničke sobe imaju priručne grijalice, koje služe za dodatno zagrijavanje prostora.

Odnos osoblja prema pacijentima bio je korektan, i pacijenti su iznijeli utiske koji su bez izuzetka bili pozitivni, negirajući bilo kakvu sumnju o neadekvatnom pristupu ili eventualnom ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Primjedbe pacijenata odnosile su se isključivo na nedovoljnu zagrijanost prostora u kom borave, što nije prepoznato kao odgovornost osoblja odjeljenja.

NPM je na osnovu detaljnog monitoringa uputio sljedeće preporuke:

⁶ https://www.ombudsman.co.me/docs/1605178888_istanbulski-protokol-serbian.pdf

Na osnovu analize zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke Odjeljenju za psihijatriju:

- da se ažurno vodi evidencija o terapijskim zajednicama;
- da se osoblje edukuje za vođenje radne terapije i da se radno okupaciona terapija sprovodi kontinuirano;
- da se za svakog pacijenta sačini Individualni plan liječenja i rehabilitacije i uloži u istoriju bolesti;
- da se vodi poseban registar za evidenciju primjene fizičke sile, izolacije i ograničenja kretanja;
- da se obezbijedi adekvatna oprema za primjenu ograničenja kretanja;
- da se obezbijedi kutija za anonimno prijavljivanje pohvala i žalbi;
- da se vidljivo istakne informacija na koji način pacijenti mogu stupiti u kontakt sa Zaštitnikom prava pacijenata;
- da se omogući zaključavanje natkasne pored kreveta;
- da se električni ormar na odjeljenju zaključa;
- da se dekoriše prostor na odjeljenju za psihijatriju u cilju stvaranja pozitivnog terapijskog okruženja.

Upravi Opšte bolnice Bijelo Polje:

- da se obezbijedi bolja zagrijanost odjeljenja za psihijatriju;
- da se formira Etički komitet u skladu sa Zakonom o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica;
- da se razmotri dopuna sistematizacije odjeljenja za psihijatriju, u cilju mogućnosti zapošljavanja socijalnog radnika;
- da se sanitarni čvor na odjeljenju upodobi za korišćenje za osobe sa invaliditetom.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM , link http://www.ombudsman.co.me/article_npm_izvjestaj.php?id=17.

4.3.2. Odsjek za psihijatriju Opšte bolnice u Nikšiću

NPM je obišao odsjek za psihijatriju u julu 2019. godine. Obilazak su obavili savjetnici Zaštitnika i član Radnog tijela NPM-a dr Aleksandar Tomčuk, specijalista psihijatrije.

Kapacitet Odsjeka za psihijatriju je 26 bolesničkih kreveta. Na dan obilaska NPM-a, na odjeljenju se liječilo ukupno 12 pacijenata, od čega 6 muškog i 6 pacijenata ženskog pola (popunjenost od 46% ukupnih kapaciteta).

Osnovna zapažanja:

Zapaženo je da i na ovom odjeljenju za radno okupacionu terapiju nije bilo kadrovskih kapaciteta.

Liječenje i boravak pacijenata su usmjereni na psiho-farmakološki tretman (propisivanje i praćenje redovnog uzimanja lijekova uz intervencije individualne i grupne psihoterapije).

Istorije bolesti pacijenata zatečenih na liječenju nisu sadržale Individualni plan liječenja i rehabilitacije, iako je NPM informisan da se liječenje zasniva na individualiziranom pristupu.

U odnosu na smještajne uslove - cijelo odjeljenje generalno je ostavilo povoljan utisak, čisto je, uredno, što doprinosi stvaranju pozitivnog terapijskog okruženja. To, prije svega, znači da ima dovoljno životnog prostora po pacijentu, adekvatno osvjjetljenje, grijanje i redovno provjetravanje, održavanje ustanove u zadovoljavajućem stanju, odnosno ispunjavanje zahtjeva adekvatne bolničke higijene.

Tokom obilaska stekao se i utisak takođe adekvatnog i pozitivnog odnosa osoblja prema pacijentima, o čemu su izvjestili sami pacijenti tokom razgovora.

Na osnovu anize zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke Odsjeku za psihijatriju opšte bolnice u Nikšiću:

- da se vodi pisana evidencija o održanim socio-terapijskim grupama;
- da se sprovode radno-okupacione aktivnosti kao bitan segment rehabilitacije i resocijalizacije pacijenata;
- da postojeće i buduće Izjave o prihvatanju primjene medicinske procedure budu uredno zavedene;
- da se pripreme Individualni planovi liječenja i rehabilitacije;
- da evidencija o primjeni fizičke sile, izolacije i ograničenja kretanja bude vođena od strane ljekara (psihijatra ili neuropsihijatra) koji jedini može naložiti ove mjere;
- da se obezbjedi adekvatna oprema za primjenu ograničenja kretanja.

Upravi bolnice:

- da se formira nezavisno multidisciplinarno tijelo u cilju staranja o zaštiti prava mentalno oboljelih lica u psihijatrijskoj ustanovi.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM , link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/34/izvje--taj-o-obilasku-odsjeka-za-psihijatriju-nik--i--.pdf.

4.3.3. Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota

NPM obavio je kontrolne obilaske Specijalne psihijatrijske bolnice u Dobroti u dva navrata. Povod za kontrolni obilazak je bila anonimna prijava proslijeđena od strane civilnog sektora, a odnosila se na preopterećenost smještajnih kapaciteta u spavaćim sobama na Odjeljenju za bolesti zavisnosti, u objektu „V“.

Prvi je po hitnom postupku obavljen u noćnim časovima u julu 2019. godine, dok je drugi realizovan u septembru 2019. godine.

NPM nije zatekao stanje u potpunosti kao što je navedeno u prijavi dostavljenoj od strane civilnog sektora, ali je zapazio da postoji potreba za rasterećenjem jedne sobe na odjeljenju u kojem se liječe zavisnici od psihoaktivnih supstanci.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/article_npm_izvjestaj.php?id=29.

4.3.4. Generalna zapažanja u odnosu na tretman psihijatrijskih pacijenata

Liječenje psihijatrijskih pacijenata na odjeljenjima psihijatrije se, uglavnom, sastoji od farmakoterapije. Nesprovođenje radno okupacione terapije opravdava se nedostatkom kadrova za tu vrstu aktivnosti.

NPM ukazuje na opšte poznatu činjenicu da radno-okupaciona terapija ima za cilj psihosocijalnu i funkcionalnu rehabilitaciju. Osnovni cilj je očuvanje i unapređenje potencijala osobe. Radnim aktivnostima se utiče na održanje pokretljivosti, poboljšanje motoričkih sposobnosti, posebno posle bolesti ili povreda. Takođe, radnim aktivnostima se utiče na zadovoljenje ljudskih potreba, posebno potrebom za pripadnošću, uvažavanjem, samopoštovanjem i poštovanjem.

Radna terapija predstavlja i prevenciju psihičkih smetnji, jer udaljava od opsesivnih misli, apatije i očajavanja, a istovremeno jača koncentraciju i obnavlja vezu sa realnošću. Cilj okupacione terapije je da motiviše pacijente da učestvuju u aktivnostima, koje su za njih zanimljive, izazovne ili predstavljaju nastavak njihovih uobičajenih aktivnosti koje su im predstavljale zadovoljstvo u dosadašnjem životu, pa se na taj način doprinosi njihovoj resocijalizaciji.

Takođe, postoji i dalje potreba za unapređenjem materijalnih uslova (pojedina odjeljenja u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici Dobrota).

Zaštitnik kao NPM podsjeća na prebukiranost kapaciteta u SPB Dobrota i sa tim u vezi napominjemo da bi se trebao naći način i iskoristiti nepopunjeni kapaciteti drugih psihijatrijskih klinika i odjeljenja u Crnoj Gori, koji se nalaze u Podgorici, Bijelom Polju i Nikšiću. Bolnica je i dalje opterećena tzv. socijalnim pacijentima. Kapaciteti klinike u Podgorici su 40, odjeljenja u Bijelom Polju 7 i Nikšiću 26 kreveta za smještaj pacijenata i ovi kapaciteti nijesu bili popunjeni, kako je ranije navedeno.

Osoblje u bolnicama (nemedicinsko, kao i srednji medicinski kadar i više medicinske sestre) moraju imati adekvatnu obuku za rad u psihijatrijskim bolnicama i tretman psihijatrijskih pacijenata. Stoga je važno da se ovoj temi posveti dužna pažnja i da svi odgovorni pojedinci i nadležni organi kontinuirano rade na unapređenju statusa psihijatrijskih pacijenata, ali i jačanju administrativnih stručnih kapaciteta.

4.4 USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE

NPM je u 2019. godini obišao dvije ustanove socijalne zaštite domskog tipa : JU Centar „Ljubović“ i JU Zavod „Komanski most“ koje se nalaze u Podgorici.

4.4.1. JU Centar „Ljubović“

U februaru 2019. godine, tokom dva obilaska, obavljen je monitoring JU Centar „Ljubović“. Obilazak su obavili savjetnici Zaštitnika i članovi Radnog tijela Milan Radović, dipl. sociolog i Ljiljana Garić, dipl. andragog. Centar "Ljubović" je ustanova socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori, koja se bavi institucionalnom zaštitom nezavodskog tipa djece sa problemima u ponašanju. U Centru se zbrinjavaju, vaspitavaju i osposobljavaju djeca i omladina oba pola, državljani Crne Gore kao i strani državljani.

Osnovna zapažanja:

Prostorni i smještajni kapaciteti Centra su na visokom nivou. U vrijeme obilaska tima NPM-a, u Centru je bilo smješteno ukupno 14 korisnika. Broj korisnika koji su bili smješteni na osnovu rješenja centara za socijalni rad bio je šest, a broj korisnika koji su smješteni na osnovu rješenja suda osam.

Zaposleni u Centru obavljaju različite oblike psiho-socijalno-vaspitnog-savjetodavnog rada sa korisnicima.

Plan i program tretmana je sačinjen za svakog korisnika, shodno njegovim individualnim potrebama. Na osnovu uvida u nekoliko planova, zaključak je bio da se planovi izrađuju kroz saradnju više stručnjaka iz različitih oblasti koji učestvuju u izradi plana.

NPM je posebnu pažnju posvetio i sobi za kratkotrajnu izolaciju, tj. prostoriji koja se koristi za „Time out“ proceduru, odnosno kratkotrajno izdvajanje korisnika u stanju agitacije, radi smirivanja, psihološke reorganizacije i stabilizacije, kao i vođenja dokumentacije u odnosu na realizovana izdvajanja korisnika.

Napominjemo da je ova soba ustanovljena i opremljena kao realizacija prethodno date preporuke Zaštitnika kao NPM-a.

Izuzev na prijavu korisnika u odnosu na jednog zaposlenog, opšti utisak je da je u Centru „Ljubović“ vladala dobra atmosfera i dobri odnosi između korisnika i zaposlenih. U odnosu na incident koji je prijavljen NPM-u, ustanova je postupala u skladu sa propisima – sproveden je disciplinski postupak, a krivična prijava podnešena od majke korisnika odbačena je od strane nadležnog tužilaštva. Institucija Zaštitnika blagovremeno je bila obavještavana o preduzetim koracima. U odnosu na ostale segmente - korisnici su pohvalno izvještavali o uslovima boravka, ishrani, komunikaciji sa zaposlenima.

U cilju unapređenja funkcionisanja ove ustanove upućene su sljedeće preporuke:

Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke JU Centar „Ljubović“:

- Da se u „Time out“ sobi obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom;
- Da se arhiviraju snimci boravka korisnika u „Time out“ sobi, uz vođenje posebne evidencije o snimcima;
- Da se obezbijedi veća dostupnost dnevne svjetlosti u „Time out“ sobi;
- Da se hitno ispita zlostavljanje korisnika i o tome obavijesti Institucija Zaštitnika;
- Da se prilikom izdvajanja u „Time out“ sobu obrati posebna pažnja da li korisnik sa sobom unosi predmete koje bi mogao iskoristiti za samopovređivanje;
- Da se uklone uočeni propusti u pogledu vođenja dokumentacije – da se zabilješke popunjavaju jednoobrazno i da se dokumentacija zavodi;
- Da se intenziviraju predavanja i radionice u cilju prevencije rizičnog ponašanja mladih ;
- Da se uspostavi saradnja Centra „Ljubović“ sa obrazovnim institucijama - Centrom za stručno obrazovanje i Ispitnim centrom u cilju stručnog osposobljavanja korisnika za sticanje stručne kvalifikacije za jednostavna/pomoćna zanimanja.

U odnosu na date preporuke, instituciji Zaštitnika u kratkom roku stigao je odgovor JU Centar „Ljubović“, a u kojem navode koje su mjere preduzeli u cilju ispitivanja navoda o zlostavljanju korisnika. Pored disciplinskog postupka koji je pokrenut u JU Centar „Ljubović“, majka jednog od korisnika je pokrenula postupak pred Osnovnim sudom na Cetinju. U oba ova postupka zaposleni je oslobođen odgovornosti. Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/11/izvje--taj-ljubovi--.pdf.

4.4.2. JU Zavod „Komanski most“

Obilazak JU Zavod „Komanski most“ obavljen je krajem oktobra i početkom novembra 2019. godine. Tim NPM-a činili su savjetnici Zaštitnika, članovi Radnog tijela NPM-a dr Nemanja Radojević, specijalista sudske medicine i Milan Radović, dipl. sociolog.

Zavod obavlja djelatnost koja obuhvata: smještaj odraslih lica s invaliditetom (umjerene, teže i teške intelektualne teškoće i poremećaje iz autističnog spektra). U fokusu monitoringa bilo je postupanje sa korisnicima – tretman, zdravstvena zaštita, bezbjednost korisnika, materijalni uslovi.

Osnovna zapažanja:

Sagledavajući sveukupno stanje NPM zaključuje da su uslovi za boravak u Zavodu znatno unaprijeđeni. Međutim, proces deinstitucionalizacije se ne realizuje, a NPM-u je predočeno da se radi na izradi novog

plana transformacije pod radnim nazivom „*Mapa puta za prelaz sa institucionalnog staranja na usluge staranja u porodici i zajednici U Crnoj Gori*“.

U ovom cilju trebalo bi osigurati bolju uključenost svih državnih institucija na nacionalnom i posebno na lokalnom nivou. Takođe, potrebno je osigurati sredstva da se novi plan realizuje u praksi.

NPM zapaža da integracija u društvo nije urađena ni u slučaju djece koja su bila korisnici ove ustanove, već su dvoje od njih nakon sticanja punoljetstva vraćeni u ovu ustanovu. Važno je činiti napore da deinstitutionalizacija zaživi i da se broj korisnika ove ustanove smanji, te da ustanova preraste u resursni centar koji bi korisnike pripremao za samostalan život.

Svim korisnicima je prethodno oduzeta poslovna sposobnost, a u postupku periodične provjere od 2017. godine, samo jednom korisniku je djelimično vraćena poslovna sposobnost.

Korisnici sa dijagnozom teškog autizma (nisko funkcionalni) nijesu smješteni u paviljon „C“, već su smješteni sa ostalim korisnicima. U Zavodu ovo objašnjavaju namjerom da ovi korisnici budu integrisani sa drugima, ali i dilemom da li da te prostorije iskoriste za pripremu korisnika za samostalni život. Međutim, NPM je zapazio da se adaptacija novih korisnika ne odvija kod svakog jednako. U ovom kontekstu treba posmatrati da se smještaj novih korisnika upravo može odnositi na one koji su postali punoljetni i nalaze se u specifičnoj razvojnoj dobi – adolescenciji. Takođe, statistika na globalnom nivou, pa i u Crnoj Gori, ukazuje na povećanje broja osoba sa dijagnozom autizma, te Zavod mora biti spreman da odgovori na ovu pojavu, kadrovski, prostorno i opremanjem.

Zavod nema donijet interni propis o realizaciji posjeta izvan institucije, dok korisnike van institucije uglavnom prate vaspitači.

Smještajni kapaciteti, kako zajednički, tako i individualni su zadovoljavajući, sa adekvatnom (novom) klimatizacijom, izolacijom i odgovarajućim mobilijarom. Međutim, naglašavamo da bi iz higijenskih razloga bilo potrebno izvršiti zamjenu garnitura za sjedenje u prostorijama za dnevni boravak radi lakšeg održavanja higijene, jer mebl-štof nije pogodan materijal za često čišćenje imajući u vidu da pojedini korisnici ne kontrolišu fiziološke potrebe.

U odnosu na zdravstvenu zaštitu, kao jedan od problema izdvaja se otežana procedura oko zakazivanja specijalističkih pregleda, jer korisnici nemaju izabranog ljekara na nivou primarne zdravstvene zaštite. Povremene epidemiološki interesantne situacije, poput šuge, varicele, hepatitisa i sl. su uobičajene za ovaj tip ustanova, tako da je važno da Zavod vrši adekvatno prijavljivanje Institutu za javno zdravlje Crne Gore. Korisnici su vakcinisani.

Sudskomedicinske obdukcije umrlih korisnika se ne rade, a prema riječima direktora kao razlog je navedena visoka cijena. S tim u vezi, a imajući u vidu da se radi o specifičnoj ustanovi zatvorenog tipa, konstantacija smrti samo od strane ljekara hitne medicinske pomoći ne doprinosi adekvatno prevenciji lošeg postupanja. Zavod bi o svakom smrtnom slučaju trebao da obavijesti organ zadužen za poslove policije i time učiniti dodatni napor u cilju otklona bilo kakvih sumnji. Sa ovakvim postupanjem, u slučaju kad istražni organi nalože sudsko-medicinsko vještačenje, troškovi sudsko-medicinske obdukcije ne bi opterećivali budžet Zavoda.

Zaštitnik kao NPM dao je sljedeće preporuke JU Zavod „Komanski most“:

- Obezbjediti kontinuiranu edukaciju i superviziju stručnog kadra;
- da Zavod preduzme korake kako bi korisnicima bio obezbijeđen izabrani ljekar sa primarnog nivoa zdravstvene zaštite;
- da se slučajevi izdvajanja korisnika u „time-out“ sobu evidentiraju u registru i u dosijeu korisnika;
- da se u cilju obezbjeđivanja odgovarajućeg terapijskog okruženja za korisnike - osobe sa autizmom - opremi paviljon „C“;
- da se definiše kroz proceduru ili pravilnik realizacija posjeta koje se organizuju izvan Zavoda;
- da se preduzmu koraci kako bi se u slučaju smrti korisnika obavila sudsko – medicinska obdukcija, odnosno ukoliko ista nije potrebna da se to pisano konstatuje.

Kompletan izvještaj nalazi se na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM , link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/35/izvje--taj-o-OBilasku-ju-zavod-komanski-most.pdf.

4.5 MIGRANTI

4.5.1. Postupanje prema migrantima u Crnoj Gori

Savjetnici Zaštitnika u 2019. godini obišli su Prihvatište za strance, Centar za prihvatanje i alternativni smještaj za migrante na Koniku.

Od početka 2018. godine, Crna Gora bilježi drastičan porast broja migranata koji su ušli u zemlju. Prilivom migranata nadležne institucije su se suočile sa izazovom u pogledu nedostatka ljudskih i finansijskih resursa.

Bliži podaci o postupanju prema migrantima tokom 2019. godine nalaze se u posebnom izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore pod naslovom „Izvještaj o postupanju prema migrantima u Crnoj Gori“, iz oktobra 2019. godine.

Navedeni izvještaj se nalazi na web stranici Institucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/30/izvje--taj-o-postupanju-prema-migrantima-u-crnoj-gori.pdf.

4.5.2. Readmisija

Povratak crnogorskih državljana, koji su neregularno boravili na teritoriji Savezne Republike Njemačke, po osnovu sporazuma o readmisiji⁷ je obavljen dana 29.01.2019. godine u organizaciji FRONTEx-a (Evropske granične i obalske agencije)⁸ i uz učešće predstavnika državnih organa Crne Gore. Sam postupak povratka, ispred Institucije Zaštitnika kao NPM-a, pratile su zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika Danijela Brajković.

Prema najavi policije SR Njemačke, u ovoj operaciji je bio planiran povratak u Crnu Goru ukupno 72 lica, a specifičnost ove operacije je bila što se na spisku nalazio veliki broj maloljetnih lica (ukupno 37).

⁷ Sporazum između Crne Gore i Evropske zajednice o readmisiji (vraćanje i prihvatanje) lica koja su bez dozvole boravka, stupio je na snagu i počeo da se primjenjuje 1. januara 2008. godine i predstavlja vodeći pravni instrument koji uređuje pitanja readmisije u kontekstu odnosa sa EU;

⁸ Agencija EU FRONTEx osnovana je 2004. godine , kako bi pomogla državama članicama EU u upravljanju spoljašnjim granicama EU. Agencija pruža i operativnu podršku zajedničkim operacijama na granicama na zemlji, vazduhu ili moru.

Na konačnom spisku lica spremnih za readmisiju, na aerodromu u Hamburgu, nalazilo se ukupno 34 lica od čega: 19 maloljetnih i 15 punoljetnih (sedam žena i osam muškaraca).

Zaključak NPM-a je da je postupanje predstavnika crnogorskih državnih organa bilo profesionalno, tokom cijelog toka operacije. Ispoštovane su prethodne preporuke da prilikom organizacije readmisije bude uključen psiholog, kao i predstavnici Centra za socijalni rad. Na održanom debriefingu, kome su prisustvovali predstavnici FRONTEX-a, predstavnice NPM-a i tri predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore, iznešena su zapažanja i utisci o svim segmentima operacije. Konačan zaključak je da je organizacija bila dobra, bez incidenata i da se sve relativno brzo odvijalo (procedura oko dokumentacije i ukrcavanje).

Zaštitnik kao NPM uputio je sljedeće preporuke nakon obavljene readmisije:

- da se obezbijedi da se povratnici bliže upoznaju sa svojim pravima i obavezama (Sektor granične policije je u obavezi da povratniku pruži sve neophodne informacije u vezi sa njegovim daljim statusom, odnosno da mu uruči Informatore za povratnike u kojem su sadržane sve detaljne informacije u vezi sa njegovim budućim statusom, kao i brojevi telefona u slučaju da mu je potrebna određena pomoć) ;
- da se organizuje prevoz lica kojima je potrebna pomoć, u skladu sa Strategijom reintegracije povratnika;
- da se označe članovi tima na način da na prslucima postoje jasno vidljivi natpisi (escort leader, medical team itd).

Poseban izvještaj nalazi se na web stranici Instutucije Zaštitnika, podstranici NPM, link http://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/3/izvje--taj-o-readmisiji.pdf.

4.5.3. Prinudna udaljenja stranaca

NPM vrši praćenje prinudnih udaljenja stranaca po odlukama donešenim od strane nadležnog organa – Uprave policije, Sektora Granične policije. Ova procedura se sprovodila kroz analizu prateće dokumentacije, koja je u svakom pojedinačnom slučaju dostavljena NPM-u. U naznačenom izvještajnom periodu Zaštitnik nije neposredno (na licu mjesta, odnosno na lokaciji polaska ili napuštanja) pratio prinudna udaljenja stranaca.

NPM je u februaru 2019. godine, obavio razgovor sa predstavnikom Granične policije, na kojem je definisana saradnja po ovom pitanju između NPM-a i Uprave policije.

Tokom 2018. godine broj lica koja su prinudno udaljenja bio je 138, dok je u 2019. godini taj broj iznosio 144.

Generalna zapažanja u odnosu na proceduru prinudnih udaljenja:

Vršeći uvid u dostavljenu dokumentaciju, zaključuje se da se prava lica koja se prinudno udaljavaju uglavnom poštuju, uz rezervu da nijesu vršeni dubinski intervjui sa licima koja se prinudno udaljavaju. U ovakvim okolnostima Zaštitnik planira da u narednoj godini detaljnije prati prinudna udaljenja, naročito kada je u pitanju udaljenje većeg broj stranaca (kolektivno udaljenje).

Tokom ovog postupka donose se rješenja o udaljavanju, kao i rješenja o izvršenju rješenja o udaljavanju, a koja se (prema dostupnoj dokumentaciji) uručuju strancu odmah i bez odlaganja.

U većini slučajeva, takođe prema podacima iz dokumentacije, licima u postupku se obezbjeđuje prevodilac na jezik koji razumiju, ukoliko oni ne razumiju službeni jezik na kojem se vodi postupak. Međutim, u pojedinim slučajevima uočeno je da licima nije obezbijeden prevodilac, iako su oni to na Zapisniku zatražili. Zaštitnik kao NPM smatra da je veoma bitno, u svakom individualnom slučaju, strancima obezbijediti postupak na jeziku koji razumije, što predstavlja i zakonsku obavezu i međunarodno priznati standard.

Prema priloženoj dokumentaciji zaključeno je da je pravo na žalbu omogućeno svakom licu. Međutim, u 2019. godini nije uložena ni jedna žalba na donijeta rješenja. U pojedinim slučajevima lica su se u samom postupku odricala prava na žalbu, mada žalba i inače ne odlaže izvršenje donešenih rješenja.

Analizom dostavljene dokumentacije primjećeno je da nije evidentirana nijedna upotreba sredstava prinude prilikom izvršenja prinudnih udaljenja, iako je u planovima o udaljenju operacija udaljena naznačena kao rizična.

Uzevši u obzir analizu cjelokupne dostavljene dokumentacije, NPM primjećuje da se izvođenje same operacije udaljenja može smatrati zadovoljavajućim, uz poštovanje osnovnih ljudskih prava lica koja se udaljuju. To uključuje korektno, odnosno zakonito, pravilno i pravično ophođenje prema tim licima od momenta pokretanja postupka pa do samog izručenja.

Za 2020. godinu planirano je sprovođenje projekta koji bi podrazumijevao praćenje procedure i nadzora nad prinudnim udaljenjima u smislu analize postojećeg pravnog osnova i njegovog sprovođenja u praksi, kako bi se identifikovali eventualni propusti i preveniralo kršenje ljudskih prava.

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeću preporuku Upravi policije:

- da se u svakom pojedinačnom slučaju licima u postupku obezbijedi prevodilac, odnosno učešće u postupku na jeziku koji razumije.

V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a

5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture

Član 17 Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture (OPCAT) predviđa da je svaka država članica dužna da ima, odredi ili uvede, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog protokola ili nakon njegove ratifikacije ili pristupanja ovom protokolu, jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na nacionalnom nivou, a član 20 [...] Da bi nacionalni mehanizmi za prevenciju mogli da izvršavaju svoja ovlašćenja, države članice ovog protokola obavezuju se da im obezbijede: [...] (f) pravo da imaju kontakte sa Potkomitetom za prevenciju torture, da mu dostavljaju podatke i sastaju se s njim.

NPM Crne Gore, u toku izvještajne godine, nije imao finasijskih mogućnosti da prevede Izvještaj o radu NPM-a za 2018. godinu na neki od službenih jezika Ujedinjenih nacija i dostavi ga SPT-u, kao ni posebne izvještaje urađene u toku 2019. ili prethodnih godina, tako da ova vrsta saradnje nije ostvarena.

Takođe, planom rada SPT-a za 2019. godinu, nije bila planirana posjeta Crnoj Gori, kao ni NPM-u Crne Gore.

5.2. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima



Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković, sa zamjenicom Zdenkom Perović i savjetnicima (NPM) Danijelom Brajković i Mensurom Bošnjakom boravio je u Skadru, gdje je sa predstavnicima relevantnih institucija razgovarao o situaciji na crnogorsko-albanskoj granici u kontekstu migracija. Sastancima koji su održani 13. i 14. februara prisustvovali su i predstavnici UNHCR Crne Gore i Albanije, Narodnog advokata Albanije i granične policije Crne Gore i

Albanije. Zaštitnik je podsjetio na obavezu Granične policije da se i u slučajevima nelegalnih prelazaka u odnosu na migrante postupa zakonito i u skladu sa međunarodnim pravom. Savjetnici iz NPM sektora narednog dana obišli su sa predstavnicima UNHCR-a i Narodnog advokata Albanije prihvatilište za migrante Fshati, koje se nalazi u Skadru. Istog dana, na graničnom prelazu Sukobin održan je sastanak sa predstavnicima Granične policije Crne Gore i Albanije. Savjetnici Zaštitnika su i na tom sastanku posebno ukazali na važnost dokumentovanja vidljivih povreda na migrantima.



Zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović i savjetnica Zaštitnika (NPM) Danijela Brajković prisustvovali su Trećem sastanku Upravnog odbora programa *Horizontal Facility* koji je održan 25. februara u hotelu Centre Ville. Na sastanku se diskutovalo o postignućima u posljednje tri godine u odnosu na zatvorski sistem i prava zatvorenika o uvođenju efikasnijih

antikorupcijskih mjera i zakona. Zamjenica Perović istakla je da Institucija Zaštitnika nastoji da u kontinuitetu utiče na pozitivne promjene u društvu, naročito kada je u pitanju zaštita ljudskih prava. Savjetnici Zaštitnika Danijela Brajković i Mensur Bošnjak učestvovali su u radu treće sjednice Savjeta za praćenje sprovođenja Strategije izvršenja krivičnih sankcija (2017-2021) i Akcionog plana za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija za period 2017-2021, koja je održana 1. marta, 2019. godine u zgradi Vlade. Na sjednici je razmatran Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije izvršenja krivičnih sankcija 2017-2021 za 2018. godinu.



Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zdenka Perović, učestvovala je u radu 37-og redovnog februarskog zasjedanja Potkomiteta za prevenciju torture Ujedinjenih nacija (SPT UN), koja je održana u *Palati Wilson* u Ženevi, sjedištu Visokog Komesara za ljudska prava UN-a, u svojstvu članice ovog tijela.



Seminar za zaposlene u instituciji Zaštitnika u oblasti prevencije torture i diskriminacije zatvorenika/ca i pritvorenika/ca, održan je 09. i 10. aprila u Bijelom Polju.

Obuku je organizovao Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM), u okviru projekta Podrška efikasnom upravljanju mehanizmom krivičnih sankcija u Crnoj Gori.

Prvog dana seminara razgovarano je o ciljevima i vrijednostima Istanbulske konvencije, kao i o zaštiti individualnih prava pred

ugovornim tijelima Ujedinjenih nacija. Predstavljen je i Izvještaj GREVIO Komiteta za Crnu Goru (Grupa eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici), dok je jedna sesija bila posvećena dostojanstvu, kao etičkoj vrijednosti i izvoru ljudskih prava.



Savjetnici Zaštitnika za NPM Danijela Brajković i Mensur Bošnjak (NPM) i savjetnica za prava djeteta Jovana Jocović, učestvovali su na jednodnevnoj radionici "Jačanje regionalnog dijaloga i saradnje u odnosu na migracije". Radionicu je organizovala regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice (MARRI). Diskutovalo se na pet tema – azil i procedure, integrisano

upravljanje granicama, redamisija i reintegracija, trgovina ljudima i radne migracije. Predstavnici Institucije Zaštitnika ukazali su na važnost humanog postupanja prema migrantima, naročito kad su u pitanju djeca i žene, kao i na to da je Institucija Zaštitnika nadležna za praćenje poštovanja ljudskih prava prilikom postupanja prema migrantima. Takođe, govorilo se o izradi tzv. „Bijele knjige o migracijama“ koju je MARRI publikovao 2012. godine. Cilj je bio notifikovati nove oblasti koje bi knjiga trebala da sadrži, a u cilju njenog unapređenja i korišćenja podataka na regionalnom nivou.



Savjetnici Zaštitnika Danijela Brajković i Mensur Bošnjak bili su učesnici sastanka radne grupe za azil i migracije, koji je u Zagrebu organizovala Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI).

Tokom dvodnevnog sastanka Mreže, koju čini 41 nacionalna institucija za ljudska prava (NHRI) iz cijele Evrope, diskutovano je o različitim izazovima kada su u pitanju azil i migracije, kao što

su trendovi u javnosti i izvještavanju o migracijama širom Evrope i uloga nacionalnih institucija za ljudska prava u borbi protiv negativnih trendova. Razgovarano je i o primjerima dobre prakse nacionalnih institucija za ljudska prava kada su u pitanju azil i migracije, a predstavnici NHRI iz 19 zemalja iznijeli su svoja zapažanja u ovoj oblasti.



Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Šučko Baković i zamjenica Zdenka Perović bili su učesnici dvodnevnog sastanka NPM Mreže zemalja jugoistočne Evrope, koji je održan 11. i 12. juna u Skoplju (Republika Sjeverna Makedonija).

Skup, na kom su učestvovali i savjetnici iz grupe poslova za zaštitu od torture i prevenciju Danijela Brajković i Mensur Bošnjak, bio je posvećen ulozi nacionalnih mehanizama za prevenciju torture

po pitanju odmazde i zastrašivanja lica lišenih slobode, ali i službenih lica u situacijama nakon posjete i razmjeni informacija sa predstavnicima NPM-a. Predstavnici NPM institucija iz 12 zemalja razmjenili su iskustva u svom radu i specifičnosti na koje su nailazili u odnosu na ovu temu.



Zamjenica Zaštitnika, Zdenka Perović, učestvovala je u radu 38. zasjedanja Potkomiteta za prevenciju torture Ujedinjenih Nacija (SPT), koje je održano u Ženevi (17. - 21. jun 2019. godine), kao članica ovog tijela.

Na sjednici su razmatrana brojna pitanja i donešene odluke iz nadležnosti SPT-a, kao i plan obilazaka za narednu godinu. Održano je više sastanaka sa predstavnicima NPM, CTI, CPT i Permanentnim misijama zemalja članica u Ženevi. Članica SPT-a, zamjenica Perović, imenovana je za

članicu HAPT-a i postala članica tima koji, između ostalog, učestvuje u izradi inoviranog međunarodnog dokumenta - pod nazivom Istanbulski protokol.



Podgorica Milovan Pavićević i savjetnici koji obavljaju poslove u okviru Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture – Danijela Brajković i Mensur Bošnjak.



Zamjenica Zdenka Perović, u julu je održala sastak sa direktorom Uprave policije dr Veselinom Veljovićem, u cilju unaprijeđenja saradnje ove dvije institucije. Na sastanku je ocjenjeno da je saradnja između dvije institucije profesionalna, a odnos partnerski. Perović i Veljović razgovarali su o prevenciji torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni, kao i unaprijeđivanju ovog segmenta sa aspekta zajedničkog djelovanja. Sastanku su prisustvovali načelnik Centra bezbjednosti

Savjetnica Danijela Brajković bila je učesnica sastanka Upravnog odbora Horizontalnog projekta II - "Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku" /Horizontal facility for western Balkans and Turkey" - čija je tema Unapređenje ljudskih prava pritvorenih i zatvorenih lica u Crnoj Gori. Na sastanku su predstavljene planirane aktivnosti do kraja 2019. godine, diskutovano je o eventualnim korekcijama kako bi realizacija planiranih aktivnosti bila što efektivnija.



Savjetnici Danijela Brajković i Mensur Bošnjak u julu su se sastali sa predstavnicima OEBS-a ekspertom Novakom Gajićem i gospođom Dragicom Vučinić, sa kojima su razgovarali o reformi policije u Crnoj Gori. Misija OSCE-a u Crnoj Gori počela je raditi na strateškoj procjeni procesa reforme policije, izradom Izveštaja pod nazivom Reforma policije u Crnoj Gori 2011-2019 i s tim u vezi institucija Zaštitnika prepoznata je kao relevantan izvor informacija koji treba konsultovati.



kojima borave ili mogu boraviti lica lišena slobode i kojima je ograničeno kretanje) i koja deluju kao nacionalni mehanizmi za prevenciju torture (NPM). Takođe, eksperti su tokom posjeta procenjivali i materijalne uslove kao i zaštitne mjere u prostorijama gdje borave ili mogu boraviti lica lišena slobode i kojima je ograničeno kretanje.

Zamjenica Zdenka Perović, boravila je u ekspertsjoj misiji u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske (8. -19. septembar), kao članica Potkomiteta Ujedinjenih nacija za sprečavanje mučenja i drugih svirepih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni /SPT/. Ciljevi posjete bili su savjetovanje o funkcionisanju 21 statutarog tijela koja vrše monitoring mjesta deprivacije (u



slobode.

Zamjenica Zdenka Perović, sastala se sa predstavnikom EU delegacije u Crnoj Gori zaduženim za oblast ljudskih prava i evropske integracije g-dinom Sylvain Manissierom. Na sastanku se diskutovalo o radu NPM –a, problemima i izazovima na koje se nailazilo u dosadašnjem radu. G-dinu Manisseru približen je način rada NPM-a, te unapređenja i inovacije u metodologiji rada. Diskutovalo se i o izvještaju EU komisije u dijelu koji se odnosio na rad NPM-a, te u odnosu na prisustvo NPM-a mjestima gdje se nalaze/mogu naći lica lišena



Predstavnici crnogorskog NPM-a iznijeli su nalaze i zaključke do kojih je NPM Crne Gore došao obilazeći mjesta na kojima se smještaju i u kojima se sprovodi tretman maloljetnika.

Zamjenica Perović i savjetnici Danijela Brajković i Mensur Bošnjak bili su učesnici drugog sastanka NPM mreže zemalja jugoistočne Evrope na kojoj je razmatrana tema "Maloljetnici u mjestima pritvora." Učesnici su tokom dvodnevne diskusije iznijeli iskustva i izazove sa kojima se se susreću nacionalni preventivni mehanizmi kada je u pitanju monitoring ustanova u kojima se nalaze maloljetnici.

Članovi Mreže usaglasili su se da je cilj svakog predstavnika da u svojoj zemlji uputi preporuke za poboljšanje sistema koji djetetu garantuje pravdu, uz poštovanje koncepta najboljeg interesa djeteta.



Savjetnik Mensur Bošnjak, u oktobru je učestvovao je na sastanku radne grupe za azil i migracije, koji je u Madridu organizovala Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Tokom trodnevnog sastanka razgovarano je o primjerima dobre prakse postupanja nacionalnih institucija za ljudska prava u ovoj oblasti, a predstavnici iz 17 zemalja iznijeli su svoja iskustva. Takođe, govorilo se o metodologiji

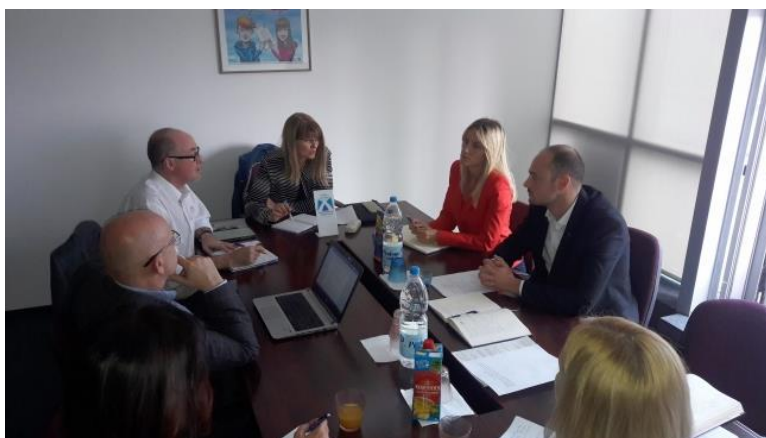
rada NPM-a država učesnica sastanka u odnosu na migracije, kao i o potrebi jačanja institucionalnih kapaciteta na samim granicama.



Zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović i savjetnica Danijela Brajković učestvovala su na međunarodnoj konferenciji „Mjerenje i ocjena uticaja nacionalnog preventivnog mehanizma“ organizovanoj 16. i 17. oktobra u Tbilisiju, Gruzija.

Povod za održavanje konferencije bio je obilježavanje 10 godina rada NPM-a Gruzije. Cilj konferencije, između ostalog, bio je da se olakša

razmjena iskustava među ključnim nacionalnim, međunarodnim i regionalnim akterima, razmotre mogućnosti za poboljšanje radnih metoda, kao i da se dogovore sveobuhvatne institucionalne i usklađene akcije kako bi se na efikasan i dosljedan način reagovalo na identifikovane probleme.



Savjetnici Brajković i Bošnjak razgovarali su sa članovima ekspertske misije Savjeta Evrope, angažovanih u okviru programa Unapređenje zaštite ljudskih prava za pritvorene i osuđene osobe u Crnoj Gori (Horizontalni instrument Evropske unije / Savjeta Evrope za zapadni Balkan i Tursku).

Predmet posjete bila je procjena zakonodavnog i operativnog okvira Odjeljenja za unutrašnju kontrolu

Ministarstva unutrašnjih poslova, u cilju unapređenja metodologije izvještavanja u skladu sa standardima Savjeta Evrope. Cilj je pružanje podrške nacionalnim institucijama u unapređenju mehanizama za prevenciju kršenja ljudskih prava i sprečavanju mogućeg nekažnjavanja ovakvih pojava. Eksperti SE, Eric Svanidze i Michael Damien Boyle, u razgovoru sa savjetnicima Danijelom Brajković i Mensurom

Bošnjakom informisani su o iskustvima u postupanju i saradnji NPM-a sa odjeljenjem unutrašnje kontrole MUP-a, uzevši u obzir nalaze i preporuke koje je NPM dao u odnosu na postupanje prema zadržanim licima, koja su prilikom obilazaka zatečena u prostorijama za zadržavanje.

Takođe, razgovarano je o kapacitetima policije da odgovori na izazove utvrđenih kršenja ljudskih prava, počinjenih od policijskih službenika, kao i o procedurama i načinu izvještavanja o povredama lica lišenih slobode.



Član Radnog tijela Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture Crne Gore dr Aleksandar Tomčuk, izabran je za člana Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili degradirajućeg tretmana ili kazni (CPT).

Doktor Tomčuk je za člana CPT-ja izabran na 1356 sjednici Komiteta Ministara Savjeta Evrope, koja je održana u Strazburu. To je još jedna u nizu potvrda za ostvaren napredak NPM-a, što je evidentirano i u

Radnom dokumentu Evropske komisije za Crnu Goru 2019. NPM Crne Gore jedini je u Evropi koji u svom sastavu ima članove dva međunarodna tijela za prevenciju torture, na evropskom i globalnom nivou, budući da je zamjenica Zaštitnika za NPM i zaštitu od torture, gđa Zdenka Perović, članica UN Potkomiteta za prevenciju torture (SPT).



Zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović i savjetnica Danijela Brajković prisustvovala su konferenciji organizovanoj povodom obilježavanja 30. godišnjice Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili degradirajućeg tretmana ili kazni (CPT). Centralni događaj visokog nivoa održan je u parlamentu Savjeta Evrope 4. novembra.

Osim ovog skupa, 4. i 5. novembra održan je čitav niz sastanaka i radnih grupa na kojima se raspravljalo o ulozi NPM-a u primjeni i poštovanju

zakonskih i proceduralnih zaštitnih mjera za sprečavanje zlostavljanja u prvim satima policijskog pritvora.



U decembru je održan konsultativni sastanak predstavnika NPM-a sa predstavnicima nevladinih organizacija, u susret pripremi Plana obilazaka organa, organizacija i ustanova u kojima se nalaze lica lišena slobode i lica kojima je ograničeno kretanje, a koji će biti realizovan tokom 2020. godine. Sastanak je imao za cilj razmjenu mišljenja, informacija i sugestija u oblasti prevencije torture. U ime NPM-a, sastanak je vodila zamjenica Zaštitnika, Zdenka Perović. Rad NPM-a predstavili su i savjetnici Danijela Brajković i Mensur Bošnjak, dok su u ime NVO prisustvovali Martina Markolović (HRA), Devid

Sejdović (Ruka prijateljstva), Marija Radović (Juventas), Vladimir Pavićević (Ruka ruci), Petar Šundić (Profuturo) i Ganija Pajazitaj (Udruženje raseljenih Roma i Egipćana).

VI PREDSTAVLJANJE RADA NPM-a

Izveštaj NPM-a za 2018. godinu je dostavljen Skupštini Crne Gore, Upravi policije, Upravi za izvršenje krivičnih sankcije, psihijatrijskim ustanovama i svim resornim ministarstvima početkom 2019. godine

U cilju obavještanja šire javnosti Izveštaj je objavljen na internet stranici institucije Zaštitnika, održana je press konferencija, a zamjenica Zdenka Perović izveštaj NPM-a predstavila je poslanicima u Skupštini Crne Gore.



Izveštaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) za 2018 godinu, koji sadrži nalaze i preporuke na osnovu sprovedenih obilazaka zatvora i drugih mjesta gdje se nalaze ili mogu naći lica lišena slobode, u maju 2019. godine predstavljen je na konferenciji za novinare.



Zamjenica Perović, u julu je predstavila poslanicima Skupštine Crne Gore izvještaj o radu Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2018. godinu.

VII ISTRAŽIVANJE NPM-a

7.1. Istraživanje položaja lica lišenih slobode prilikom lišenja slobode i u policijskom pritvoru

NPM je započeo realizaciju projekta „Položaj lica lišenih slobode prilikom lišenja slobode i u policijskom pritvoru“. U novembru i decembru 2019. godine sproveden je prvi dio istraživanja u okviru mandata Nacionalnog preventivnog mehanizma. Rezultati prvog dijela istraživanja su komunicirani Upravi policije na razmatranje i dalje postupanje.

U narednoj 2020 godini planirana je realizacija drugog dijela projekta - istraživanje o implementaciji zaštitnih mjera u policijskom pritvoru, te nakon toga sveobuhvatna ekspertska uporedna analiza prava lica lišenih slobode ili zadržanih lica, koja će biti predstavljena javnosti. Ovaj dio posla zavisi od priliva sredstava iz drugih izvora. Razlog zbog čega je predviđen nastavak projekta oslanja se na zaključak *Komiteta protiv torture Savjeta Evrope* u posljednjem izvještaju za Crnu Goru u kome se kaže da bi „u kontekstu brojnih navoda o policijskoj torturi koje je delegacija dobila tokom posjete 2017.godine, *bilo poželjno dublje istražiti način na koji se osobe tretiraju kad se zadržavaju i ispituju od strane policijskih službenika*“. S tim u vezi Zaštitnik kao NPM ozbiljno uzima u obzir navode pritvorenih lica i informacije koje su dobijene tokom ispitivanja u istražnom pritvoru, koje je potrebno dalje analizirati i uporediti kroz intervjue sa predstavnicima civilnog sektora, advokata, tužilaca i sudija, radi sticanja opšte slike o takvim navodima i njihovom procesuiranju.

U dijelu projektne podrške kroz odobrenu budžetsku liniju predviđeno je finansiranje projekta o pravima migranata, u cilju ocjene stanja u ovoj oblasti, a u svjetlu ovlašćenja koje je Zaštitnik dobio u okviru posebne norme Zakona o strancima.

ZAMJENICA ZAŠTITNIKA LJUDSKIH
PRAVA I SLOBODA CRNE GORE

Zdenka Perović



ZAŠTITNIK
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE

mr Siniša Bjeković